
CEA MAI BUNĂ CALE

#TheBestWayBulletin
nr. 6 | 2020

CUPRINS

Cum relansăm economia moldovenească după pandemie? Rodica Crudu	3
Dictatorii de lângă noi. Cum au folosit liderii autoritari criza pandemică pentru putere nelimitată Dan Nicu	8
Revoluția ZOOM. Reinventarea business-ului în timp de pandemie Dumitru Petrașcu	13
Leccióniile pandemiei pentru societatea civilă din Republica Moldova Lina Grâu	17
Electori sau alegători. Alegerile Președintelui SUA Vlad Lupan.....	22
Nu poți combate tehnologia digitală cu gloanțe de cauciuc: Creșterea surprinzătoare a mișcării pro-democrație în Belarus Sven Gerst	29
Condiții noi de activitate pentru televiziuni și pretinsă protecție anti-Covid: aspecte specifice ale campaniei electorale 2020 din Republica Moldova Olga Guțuțui	33

Acest material a fost elaborat în cadrul proiectului *The Best Way: Periodic Bulletin* finanțat de către **Fundația Friedrich Naumann pentru Libertate (FNF)**. Opiniile și concluziile exprimate în prezentul material le aparțin autorilor și experților și nu reflectă în mod necesar poziția finanțatorului. Preluarea elementelor de text, imagine, tabele sau grafice se va face cu citarea sursei, respectiv **LID Moldova**, încorporând hyperlink-ul aferent.

Copyright © LID Moldova

**FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION** For Freedom.
Moldova

**NOTĂ DE LIMITARE
A RESPONSABILITĂȚII**

Opiniile exprimate în buletinul de față reprezintă exclusiv punctul de vedere al autorilor!

CUM RELANSĂM ECONOMIA MOLDOVENEASCĂ DUPĂ PANDEMIE?

WWW.LIDMOLDOVA.ORG/RO
#THEBESTWAYBULLETIN NR.6

RODICA CRUDU

EXPERTĂ ÎN INTEGRARE EUROPEANĂ,
POLITICI ALE UNIUNII EUROPENE

[ANALIZĂ Buletin Nr. 6] Rodica Crudu | Pentru a putea vorbi despre o eventuală relansare a economiei naționale, despre planuri de acțiuni strategice și despre soluții de depășire a crizei, ar trebui să începem cu deslușirea naturii crizei economice actuale. Nu ne dorim să generăm incertitudini și contradicții la nivelul direcțiilor asumate, sau al mijloacelor utilizate, îngreunând revenirea la normal.

CE A ÎNSEMNAT PANDEMIA PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Criza economică COVID-19 nu este o **criză obișnuită, ciclică**, ale cărei cauze să provină din sfera dezechilibrelor financiare, precum a fost cea din 2008-09; în ciuda elementului comun - epuizarea etapei de expansiune a ciclului economic actual[1]. Acum, criza **provine din imobilizarea spontană, completă a sectoarelor economice pentru perioada restricțiilor sociale și impunerea normelor sanitare stringente pe parcursul stării de urgență**. Acestea au denaturat echilibrele economice în cererea și oferta agregată, în investiții, în consum, în lanțurile valorice parțiale și întregi, precum și în cele de aprovizionare. Economia noastră, fiind una vulnerabilă, aflată în procesul de tranziție și reprofilare din cauza precedentelor crize politice, **a fost afectată profund**.

#TheBestWayBulletin // nr. 6

Incertitudinea și imposibilitatea de a interveni pe termen mediu și lung au determinat autoritățile RM să adopte mai multe măsuri menite să stabilească un cadru de gestionare a crizei pandemice și să minimizeze daunele acestora asupra economiei RM, cetățenilor în general și a mediului de afaceri. Acestea, însă, nu erau pregătite din punct de vedere logic și nu au putut reacționa corespunzător. Pentru a determina care ar fi **măsurile potrivite de întreprins în vederea relansării economiei naționale și adaptării la „noua normalitate”**, prezenta analiză urmărește atingerea următoarelor **obiective**:

- Identificarea **sectoarelor economice vulnerabile** și aflate în apogeul crizei economice;
- Determinarea măsurilor întreprinse de **Întreprinderile Mici și Mijlocii (IMM-uri)**, ca verigi de bază ale economiei naționale, pentru a rămâne active și pentru a evita falimentarea;
- Evaluarea **măsurilor întreprinse de stat**, precum și de partenerii noștri externi, în sensul repornirii, activării și ajustării proceselor economice.

ECONOMIA MOLDOVENEASCĂ DEPINDE DE ECONOMIILE PARTENERILOR EXTERNI

Starea lucrurilor în RM este indisolubil legată de situația din lume și mai ales de cea din Uniunea Europeană. Conform estimărilor FMI, în 2020 majoritatea economiilor mari vor înregistra în mod colectiv scăderi ale PIB-ului situate între 2,5-3,0%, iar în unele economii recesiunea va atinge la niveluri și mai înalte. Estimările preliminare arată că **valoarea PIB-ului Republicii Moldova pentru anul 2020 va scădea cu 4.0-6.0%**[2].

În vederea evaluării impactului crizei cauzate de COVID-19 asupra economiei, mai multe studii și cercetări au fost efectuate. Potrivit unei cercetări efectuate de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) din RM, printre cele mai afectate de pandemie sunt întreprinderile exportatoare.[3] Aceasta s-ar datora faptului că cererea externă a scăzut considerabil, dar și criza materiilor prime a determinat majoritatea companiilor de pe ambele maluri ale Nistrului să **și suspende total exporturile sau să le reducă semnificativ**.

Conform datelor Biroului Național de Statistică, în primele trei luni ale anului 2020 volumul de mărfuri comercializate pe piețele externe din RM, a scăzut cu 7,9%, din cauza reducerii cererii în țările afectate de COVID-19. Un **impact mai mare se constată în ramurile exportatoare**: fabricarea de **piese pentru autovehicule** și motoare, fabricarea de **fire și cabluri**, a **dispozitivelor de conexiune** pentru acestea, precum și fabricarea articolelor de **îmbrăcăminte și a produselor textile**, prelucrarea și conservarea **fructelor și legumelor**.

Conform unui studiu efectuat de IDIS „Viitorul”, ca urmare a efectelor pandemiei, inclusiv a măsurilor luate pentru evitarea răspândirii COVID-19, schimburile comerciale de export de pe malul stâng al Nistrului și comerțul intern cu malul drept au intrat în zona valorilor negative, fiind **în ianuarie-mai 2020 cu 9% sub nivelul de referință al anului precedent**. [4] Pe parcursul a primelor cinci luni, valoarea totală a cifrei de afaceri în schimburile comerciale dintre ambele maluri și **exporturi a scăzut cu 13,6%**, iar livrările pe malul drept s-au diminuat drastic pentru majoritatea grupurilor de produse.

IMPACTUL ASUPRA IMM-URILOR ȘI A POPULAȚIEI

Potrivit unor sondaje efectuate la etapa inițială a crizei (luna Aprilie 2020) de către Expert-Group[5], **circa 2/3 din întreprinderile moldovenești anticipau scăderea veniturilor tocmai cu peste 35%**. Cauzele țin de **restricțiile aplicate de autorități** în contextul stării de urgență, dar în special de **reducerea cererii** interne și externe. Mai mult decât atât, în vederea atenuării impactului COVID-19, **70% din respondenți afirmă că planificau să reducă costurile aferente personalului**, iar **64% și 68% planificau amânarea investițiilor curente și, respectiv, strategice**. În majoritatea cazurilor, optimizarea cheltuielilor

de personal urma a fi făcută prin **concedii pe cont propriu, diminuarea orelor de muncă și șomaj tehnic**. Acestea, la rândul lor, lovind și mai mult asupra veniturilor populației și, prin urmare, asupra cererii agregate, fapt ce avea să agraveze și mai mult situația financiară a companiilor (prin **efectul bulgărelui crizei**) [6].

Unele dintre acțiunile menționate au fost a fi unele întreprinse, pandemia afectând grav întreprinderile micro, mici și mijlocii, iar odată cu ele și **mii de familii din Moldova care și-au pierdut locurile de muncă (IMM-urile reprezentând 95% din afacerile private din țară și antrenând peste 60% din populație în cadrul acestor întreprinderi)**. [7]

Conform sondajului „Impactul pandemiei COVID-19 asupra activității companiilor din Moldova” [8], realizat de Camera de Comerț Americană din Moldova (AmCham Moldova) în perioada 3 – 18 iulie 2020 pe un eșantion de 205 companii din sectorul TIC, HoReCa, turism, industria ușoară, agricultură, transport, educație etc., **87% din respondenți au menționat o diminuare a veniturilor cu până la 50%** și mai mult față de cele raportate la perioada similară a anului 2019. Printre factorii care au afectat cel mai mult activitatea companiilor se evidențiază **diminuarea cererii la produse și servicii pe piața internă** (77% dintre respondenți) și dificultățile întâmpinate de partenerii lor de afaceri, exprimate prin **întârzieri la încasarea facturilor emise** (56% din respondenți).

În scopul atenuării impactului economic al pandemiei, **companiile au implementat diverse măsuri** precum: accesarea de **credite** intra-grup, crearea oportunităților de **export**, crearea unor **noii linii de business**, **reducerea programului de funcționare**, **amânarea investițiilor** curente, **reducerea costurilor aferente personalului**, **reprofilarea modelului de business** și orientarea către noile **cerințe** ale pieței și către **noile comportamente ale consumatorilor** etc.

În opinia a 80% dintre entitățile participante la sondaj, măsurile care trebuie să fie implementate de către stat pentru depășirea crizei pandemice se consideră a fi **reducerea impozitelor**, taxelor și altor contribuții, care ar putea influența procesul de depășire a crizei pandemice, în timp ce 75% din respondenți au considerat **introducerea vacanței la plata** acestora drept un instrument absolut necesar.

CE AU (DE) ÎNTREPRINS GUVERNUL ȘI ALȚI ACTORI IMPLICAȚI

În acest sens, conform Hotărârii de Guvern Nr.630 din 19-08-2020 pentru aprobarea Avizului la proiectul de lege cu privire la instituirea vacanței fiscale pentru unele categorii de întreprinderi [9], a fost respinsă ideea de **aprobare a vacanței fiscale** până la 31 decembrie 2020 la achitarea tuturor impozitelor, contribuțiilor și taxelor, și anume la impozitul pe venit, taxa pe valoare adăugată, accizele, impozitul privat, taxa vamală, taxele rutiere, impozitul pe bunurile imobiliare, taxele locale, contribuțiile de asigurări

PIB-ul pentru anul 2020 va scădea cu 4.0-6.0%

Conform estimărilor FMI, în 2020 **majoritatea economiilor mari** vor înregistra în mod colectiv **scăderi ale PIB-ului situate între 2,5-3,0%**.

Unele exporturi au scăzut, altele vor continua să scadă, iar celelalte se vor sista.

În primele 3 luni ale anului 2020 volumul de mărfuri comercializate pe piețele externe a scăzut cu **7,9%**, din cauza **reducerii cererii** în țările afectate de COVID-19.

Veniturile populației au fost afectate negativ.

Membrii a mii de familii **și-au pierdut locurile de muncă** (IMM-urile reprezintă **95% din afacerile private** și antrenează **> 60% din populație**).

#TheBestWayBulletin

sociale de stat obligatorii, **fapt justificat prin nemenționarea finală a potențialelor categorii de întreprinderi beneficiare și prin imposibilitatea reducerii bugetului consolidat în această perioadă instabilă.**

Potrivit Ordinului Nr.100 din 26.05.2020 al Ministerului Economiei și Infrastructurii[10] referitor la aprobarea Instrumentului de susținere privind digitalizarea întreprinderilor mici și mijlocii și operarea unor modificări la sub-programul 5004, criza a creat **imposibilitatea deplasării consumatorilor** și a afectat procesul de întâlnire a cererii și ofertei. Conform studiului „Impactul pandemiei COVID-19 asupra activităților companiilor din Moldova”[11], **companiile din toate sectoarele își doresc să se reprofileze și să acceadă pe piața online.** Ca rezultat, „Programul de Digitalizare a IMM-urilor” a fost rezultat **de către Organizația de Dezvoltare a IMM-urilor (ODIMM),** având drept scop susținerea producătorilor autohtoni în vederea digitalizării proceselor de business și comercializării produselor sau serviciilor pe platformele online. În același plan, în cadrul întrunirilor Asociației Companiilor de Creație din Moldova și Centrului Artcor s-a lansat platforma „GoOnline” menită să conecteze prestatorii de servicii digitale cu IMM-urile care aveau nevoie de suport pentru a-și transfera afacerile pe online și a genera vânzări. Potrivit reprezentanților platformei, în cadrul proiectului au fost digitalizate 61 de afaceri mici, ce au beneficiat de dezvoltarea identității vizuale, de pagini web integrate cu plăți online și soluții de livrare etc. Alți 25 de prestatori de servicii digitale s-au solidarizat pentru a ajuta afacerile mici să fie prezente online.[12]

În ceea ce ține de **garantarea creditelor**, Guvernul vine cu „Noul Produs de Garantare”, un produs financiar este lansat de ODIMM în parteneriat cu băncile comerciale din Republica Moldova pentru emiterea creditelor preferențiale IMM-urilor afectate de criza pandemică.[13] Astfel, companiile ce au înregistrat o **scădere a venitului din vânzări cu 30% în perioada martie – iunie 2020** comparativ cu perioada similară a anului precedent vor putea solicita **credite pentru capital circulant garantate de stat în proporție de până la 80%**, cu un **comision de garantare zero până la 31.12.2021.** Concomitent, companiile ce solicită credite investiționale vor putea beneficia de **garanții ce vor acoperi până la 80% din credit cu o valoare de maxim 5 mln. lei.** Produsul nou de garantare a fost elaborat în urma angajării răspunderii Guvernului față de Parlament, prin aprobarea modificărilor la Legea bugetului de stat pentru anul 2020, astfel fiind **alocate suplimentar 50 mln lei** pentru capitalizarea Fondului de Garantare a Creditelor, gestionat de ODIMM.

CONCLUZII

Relansarea proceselor economice, asigurarea unei dezvoltări competitive, consolidarea mediului de afaceri, rămân printre cele mai importante provocări pentru țara noastră. Iar pandemia n-a făcut decât să le agraveze. În acest context, Guvernul trebuie să vină cu soluții, care să ofere posibilitatea de readaptare la noile realități, cuprinse într-un **plan anti-criză orientat către suportul financiar al firmelor și a populației. Menținerea veniturilor**, atât a gospodăriilor, cât și a firmelor, reprezintă un factor cheie pentru menținerea cererii pe piață, **evitarea creșterii ratei sărăciei**, a falimentării producătorilor, sau scăderea încasărilor la bugetul de stat. Aceste practici sunt pe larg utilizate de mai multe economii din Vest, dar și altele din Europa centrală și de Est, precum Republica Cehă sau România.

Alte soluții ar putea ține de asigurarea unei **flexibilități fiscale sporite mediului de afaceri** și a unor **măsuri de protejare a locurilor de muncă.** Experiențele crizelor anterioare arată că **revenirea economiei este**

cu atât mai anevoioasă, cu cât crește șomajul. Iată de ce, **eforturile Guvernului trebuie canalizate spre susținerea activă a producătorilor autohtoni** prin diferite instrumente de ordin fiscal și financiar, precum și demararea unei **campanii active de promovare a producătorilor autohtoni.** Acest lucru va permite **evitarea falimentelor și a disponibilizărilor în masă**, respectiv atenuarea recesiunii economice. Totodată, în vederea temperării impactului crizei asupra așteptărilor consumatorilor și firmelor, este necesară o **comunicare activă și transparentă** cu acestea pe marginea măsurilor autorităților. Mai mult, crearea **platformelor de comunicare** între companii, societatea civilă, donatori externi și autorități publice ar putea reprezenta o importantă resursă pentru **relansarea post-criză și adaptarea la „noua normalitate”.**

Referințe:

- [1] Marinescu C., „Economia în stare de urgență – cum repornim economia?”, Ziarul Financiar, 28.04.2020 <https://www.zf.ro/zf-24/economia-in-stare-de-urgenta-cum-repornim-economia-19104497>
- [2] BusinessClass, „Что будет с молдавской экономикой после пандемии?”, 01.07.2020 <https://businessclass.md/ro/actual/cto-budet-s-moldavskoj-ekonomikoj-posle-pandemii/>
- [3] PNUD, „Suedia și PNUD susțin întreprinderile mici și mijlocii să depășească criza generată de COVID-19”, august 2020 https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/articles/2020/suedia_i-pnud-susin-intreprinderile-mici-i-mijlocii-s-depeasc-c.html
- [4] PNUD, „Dezvoltarea capacităților de export de pe ambele maluri ale Nistrului” 2019-2022 <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/projects/advanced-cross-river-capacities-for-trade.html>
- [5] Lupușor A., „Politica macroeconomică anti-criză: din defensivă în ofensivă pentru combaterea efectelor COVID-19”, Expert-Grup, aprilie 2020 https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Comentariu_economic_solutii-anticriza.pdf
- [6] Lupușor A., Pîntea D., Gaibu S., „COVID-19: Cum salvăm economia națională și pregătim terenul pentru o relansare post-criză”, Expert-Grup, aprilie 2020 https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/COVID19_Cum_salvăm_economia_nayionall_ui_preglitim_terenul_pentru_o_relansare_post-crizl_2.pdf
- [7] PNUD, „Suedia și PNUD susțin întreprinderile mici și mijlocii să depășească criza generată de COVID-19”, august 2020 https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/articles/2020/suedia_i-pnud-susin-intreprinderile-mici-i-mijlocii-s-depeasc-c.html
- [8] AmCham Moldova, Ministerul Economiei și Infrastructurii, „Impactul pandemiei COVID-19 asupra activității companiilor din Moldova”, august 2020 https://mei.gov.md/sites/default/files/2_amcham_survey_report.pdf
- [9] Guvernul Republicii Moldova, Hotărârea de Guvern Nr.630 din 19-08-2020 pentru aprobarea Avizului la proiectul de lege cu privire la instituirea vacanței fiscale pentru unele categorii de întreprinderi, 21.08.2020 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122786&lang=ro
- [10] Ministerul Economiei și Infrastructurii al R. Moldova, Ordin Nr.100 din 26.05.2020 cu privire la aprobarea Instrumentului de susținere privind digitalizarea întreprinderilor mici și mijlocii http://odimm.md/files/digitalizarea/2020/Ordin_100_26.05.2020.pdf
- [11] AmCham Moldova, „Impactul pandemiei COVID-19 asupra activităților companiilor din Moldova”, 10 aprilie 2020 https://www.amcham.md/st_files/2020/04/16/6AmCham%20COVID%20Business%20Impact.pdf
- [12] Ministerul Economiei și Infrastructurii, „Tot mai mulți antreprenori își digitalizează afacerile cu suportul programelor lansate de Guvern și partenerii de dezvoltare”, 18.08.2020 <https://mei.gov.md/ro/content/tot-mai-multi-antreprenori-isi-digitalizeaza-afacerile-cu-suportul-programelor-lansate-de>
- [13] Ministerul Economiei și Infrastructurii, „A fost lansat un Nou Produs de Garantare pentru companiile afectate de criza generată de COVID-19”, 09.07.2020 <https://mei.gov.md/ro/content/fost-lansat-un-nou-produs-de-garantare-pentru-companiile-afectate-de-criza-generata-de-covid>

Rodica CRUDU este expertă LID pentru politici economice ale Uniunii Europene. Este conferențiar universitar și decan al Facultății Relații Economice Internaționale a Academiei de Studii Economice a Moldovei, este profesor Jean Monnet, coordonând mai multe proiecte finanțate de UE în domeniul studiilor de integrare europeană. Deține premiul Național Cristalul Calității (2018) pentru promovarea calității în învățământul superior din Republica Moldova. Pe parcursul activității sale profesionale, Rodica Crudu a participat la numeroase vizite de studiu și stagii profesionale în diverse universități europene (Marea Britanie, Spania, Belgia, Germania, Lituania, România etc.) și americane (Fulbright Fellowship la American University, Washington DC), unde fie a avut prezentări sau a ținut lecții.

Acest material a fost elaborat de către experții LID Moldova în cadrul proiectului The Best Way: Periodic Bulletin finanțat de către Fundația Friedrich Naumann pentru Libertate (FNF). Opiniile și concluziile exprimate în prezentul material le aparțin autorilor și experților și nu reflectă în mod necesar poziția finanțatorului.

Preluarea elementelor de text, imagine, tabele sau grafice se va face cu citarea sursei, respectiv LID Moldova, încorporând hyperlink-ul aferent.

Sursa: <https://www.lidmoldova.org/ro/news/cum-relansam-economia-moldoveneasca-dupa-pandemie>

DICTATORII DE LÂNGĂ NOI. CUM AU FOLOSIT LIDERII AUTORITARI CRIZA PANDEMICĂ PENTRU PUTERE NELIMITATĂ

DAN NICU

EXPERT ÎN RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI SPAȚIUL POST-SOVIETIC

WWW.LIDMOLDOVA.ORG/RO
#THEBESTWAYBULLETIN NR.6

[ANALIZĂ Buletin Nr. 6] Dan Nicu | Pandemia în care a fost aruncat tot globul la începutul anului 2020 este o ocazie unică de a observa comportamentul actorilor politici care exercită guvernarea în diferite țări ale lumii. Confrunțați cu necesitatea de a se adapta unor provocări inedite în cariera lor politică, unii dintre aceștia au apelat la măsuri de control de natură cvasidictatorială – formal, pretinzând că au nevoie de ele pentru a nu admite prăbușirea țărilor lor în haos, de facto – pentru a se asigura că nu-și vor pierde puterea.

În articolul care urmează vom analiza două cazuri de țări foarte apropiate geografic de noi, vecine între ele, formal democratice, în care doi lideri au profitat de criza pandemică și și-au transformat țările din democrații șubrede în dictaturi de facto. Primul caz este cel al Ungariei, al doilea este cel al Serbiei.

VIKTOR ORBAN ȘI GUVERNAREA PRIN DECRET

La sfârșitul lunii martie, în parlamentul unicameral al Ungariei a fost introdus un proiect de lege care îi permite prim-ministrului Viktor Orban să conducă țara prin intermediul decretelor pe termen nelimitat.

Același proiect de lege prevedea introducerea unei pedepse penale pentru răspândirea intenționată de știri false cu privire la pandemia de SARS-Cov-2, în mărime de până la cinci ani de detenție. Știrile false intră în vizorul legii dacă instanțele de judecată consideră că acestea ar afecta substanțial capacitatea guvernului de a gestiona criza pandemică. Pentru a fi adoptat în aceeași săptămână în care a fost propus, proiectul de lege ar fi avut nevoie să fie votat de patru cincimi dintre membrii Adunării Naționale, adică 160 din 199, fapt irealizabil din cauza partidelor de opoziție, deținătoare a 66 de mandate. Toate partidele de opoziție s-au opus măsurilor propuse prin noua lege, ceea ce a determinat partidul de guvernare Fidesz să aștepte o nouă ședință a parlamentului, la care avea dreptul să adopte noua lege cu două treimi din voturile parlamentarilor, ceea ce s-a și întâmplat pe 30 martie 2020.

Pe tot parcursul dezbaterilor cu privire la adoptarea legii în cauză, poziția partidului de guvernământ, Fidesz, a fost una deosebit de dură, acesta nefiind dispus să facă opoziției singura concesie cerută: stabilirea unui termen concret la care ar fi expirat prerogativele extraordinare care-i permit lui Viktor Orban să guverneze de unul singur, fără participarea parlamentului.

În același timp, într-o serie de țări europene care și-au abilitat, prin lege, anumiți funcționari publici cu prerogative sporite pentru a înfrunța criza pandemică, toate aceste măsuri au venit cu un termen limitat. Este cazul legii britanice privind pandemia, adoptată în martie, care expiră în șase luni – în cazul în care Camera Comunelor nu decide să o prelungească pentru încă șase.

În Franța, măsurile propuse de președintele Emmanuel Macron sunt valabile pe durata a două luni, perioada putând fi extinsă dacă este nevoie. În România, starea de urgență a fost adoptată pentru o lună, fiind prelungită ulterior pentru încă o lună, și fiind înlocuită prin starea de alertă, care nu alterează în mod fundamental funcționarea instituțiilor statului.

Impunerea, în mijlocul Europei și a Uniunii Europene, a unei stări de urgență

VIKTOR ORBAN UNGARIA	ALEKSANDR VUCIC SERBIA
Din 2010, Ungaria e singura țară din UE cu o guvernare autoproclamată pompos "iliberală" - fals conservatoare, sau o "democrație suverană" de tip putinist	În martie 2020, Serbia a urmat exemplul vecinei de la nord, Ungaria, decretând o stare de urgență de o duritate neobișnuită pentru Europa. Președintele Aleksandar Vucic a anunțat instituirea stării de urgență fără să indice și durata acestei măsuri.
Justiția a fost aservită guvernării, majoritatea instituțiilor independente de presă au fost preluate de apropiați ai puterii sau închise, o bună parte a economiei a fost etatizată iar organizațiile non-guvernamentale care promovează democrația și drepturile civice au fost desemnate drept agenți străini.	La fel ca prim-ministrul maghiar Viktor Orban, Vucic și-a oferit și însuși prerogative de a conduce țara prin decrete. Prin asta, el și-a depășit vâdit prerogativele mai mult ceremoniale pe care i le oferă Constituția Serbiei.
La sfârșitul lunii martie 2020, în parlamentul unicameral al Ungariei a fost introdus un proiect de lege care îi permite prim-ministrului Viktor Orban să conducă țara prin intermediul decretelor pe termen nelimitat.	La începutul lui iulie, guvernul sârb și președintele Vucic și-au anunțat intenția de a reintroduce starea de urgență, cu tot ce a conținut aceasta din martie până în mai, inclusiv guvernarea prin decrete prezidențiale.
Tot în martie a fost introdusă pedeapsa penală pentru răspândirea intenționată de știri false cu privire la pandemia de SARS-Cov-2, în mărime de până la 5 ani de detenție.	Au fost nevoie de manifestații violente pentru a-l determina pe Vucic să renunțe la intențiile sale. Până la urmă, acesta a renunțat la intențiile sale de a reinstaura starea de urgență. Dar i-a acuzat pe protestatari că ar fi dirijați de servicii secrete străine, extremiști și criminali.
Ambii lideri au venit la putere pe cale democratică, dar au îngrădit democrația, subordonându-și instituții independente și instaurând niște regimuri autoritare de facto conduse de figuri "providențiale"	Există și la noi un personaj care și-ar dori foarte mult să se simtă "oleacă dictator". Dacă va reuși să câștige alegerile prezidențiale din noiembrie, visul îi poate deveni realitate.

#THEBESTWAYBULLETIN

care oferă conducătorului statului posibilitatea de a guverna fără să poată fi oprit în vreun fel, pe durată nelimitată, este contrară comportamentului normal al factorilor de decizie într-un stat cu democrație funcțională.

Însă Ungaria avansează cu pași rapizi pe calea degradării democrației nu de azi sau de ieri, ci de 10 ani, de când partidul Fidesz și liderul său, Viktor Orbán, guvernează țara. Este adevărat că, în 2010 Fidesz a revenit la putere în urma unui vot liber și democratic al electoratului maghiar. Însă dintr-o țară ancorată ferm în climatul de consolidare al democrației caracteristic noilor membre ale Uniunii Europene din Europa Centrală în anii 2000, Ungaria s-a pomenit în situația de a fi singura țară din UE care are o guvernare autoproclamată pompos drept iliberală – și care nu se jenează să adopte măsuri ale „conservatorismului social” (un fals conservatorism, de fapt) și „democrației suverane” de tip putinist. Printre aceste măsuri se numără adoptarea unui sistem electoral care face foarte dificilă schimbarea partidului de guvernământ, asigurându-i acestuia (și unui mic partid satelit) o supermajoritate de două treimi din mandatele parlamentare.

Treptat, după 2010, justiția a fost aservită guvernării, majoritatea instituțiilor independente de presă au fost preluate de apropiați ai puterii sau închise, o bună parte a economiei a fost etatizată iar organizațiile non-guvernamentale care promovează democrația și drepturile civice au fost desemnate drept agenți străini, ostili la adresa Ungariei, activitatea fiindu-le serios îngrădită. La capitolul protecției drepturilor omului, Ungaria devine, destul de rapid, codașa Uniunii Europene. Atitudinea deosebit de ostilă a guvernului maghiar împotriva migranților din 2015-2016, ajungând până la paroxism, la constituirea, cu acordul autorităților, a unor „gărzii civice” paramilitare care patrulau, împreună cu forțele armate, hotarele țării, a trezit asocieri involuntare cu regimurile totalitare fasciste și naziste din perioada interbelică.

În același timp, subiectul minorităților LGBT a fost transformat într-o sperietoare antioccidentală. Din punct de vedere economic, guvernarea Fidesz s-a manifestat mai mult printr-o stagnare, decât printr-o creștere – ceea ce a permis unei țări precum România, de exemplu, care cu ani numărați în urmă era cu mult în urma Ungariei la capitolul veniturilor populației, să ajungă astăzi foarte aproape de ultima.

Măsurile luate de autoritățile maghiare în martie au fost criticate de exponenți ai principalelor organizații de apărare a drepturilor omului, precum Amnesty International, de reprezentanții opoziției parlamentare și extraparlamentare, dar și de unii membri ai Parlamentului European. Îngrijorările se referă atât la pericolul unei guvernări autoritare, cât și la cel al lansării unor măsuri de represiune și mai dure împotriva presei independente, atâta câtă a mai rămas. Concret, guvernarea ar putea folosi noile prevederi ale legii pentru a-i acuza pe jurnaliștii independenți de acțiuni „antiguvernamentale” prin răspândirea a ceea ce autoritățile vor considera că sunt știri false. Astfel, se deschide drumul pentru autocenzură, adică Ungaria riscă să ajungă acolo de unde a plecat în 1989 – într-o realitate politică de tip totalitar.

Pe data de 18 iunie, legea privind puterile excepționale ale prim-ministrului a fost abrogată, în schimb fiind adoptată o altă lege care prevede că o nouă stare de urgență, însoțită de guvernarea prin decrete adoptate de către prim-ministru, poate fi instituită de către guvern fără a mai consulta parlamentul, la re-

comandarea medicului epidemiolog șef al țării, care este numit de guvern. În mod specific, legea prevede că starea de urgență și guvernarea prin decret pot fi introduse fără un vot în parlament în cazul în care guvernul declară întâi „stare de urgență în sănătatea publică”. E de menționat că nici în această lege nu este prevăzut vreun termen al suspendării guvernării democratice – aceasta ar urma să fie instituită nelimitat, până când noi circumstanțe ar justifica ridicarea ei (în viziunea aceluiași prim-ministru, bineînțeles).

Astfel, în momentul de față, guvernarea de la Budapesta dispune de încă un instrument de distrugere a democrației, pe lângă cele pe care le crease din 2010 încoace. Regimul Orbán a folosit criza pandemică pentru a testa cu succes ceea ce înainte părea irealizabil: instaurarea dictaturii de facto. Acum, prin legea adoptată în iunie, Fidesz capătă un buton roșu pe care poate apăsa oricând, scornind în prealabil niște motive, și aruncă la coșul de gunoi constituția și legile țării. Prim-ministrul maghiar deține în prezent capacitatea de a deconecta democrația în mod legal, ca apoi s-o conecteze la loc oricând îi convine. Într-o țară membră a Uniunii Europene, așa ceva este de neconceput și contravine cel puțin unuia dintre criteriile de la Copenhaga, pe care trebuie să le îndeplinească orice stat membru UE.

ALEKSANDAR VUCIC ACUZĂ „AGENTURILE STRĂINE” CĂ NU-L LASĂ SĂ DEVINĂ DICTATOR

În a doua jumătate a lunii martie, Serbia a urmat exemplul vecinei de la nord, Ungaria, decretând o stare de urgență de o duritate neobișnuită pentru Europa. Președintele Aleksandar Vucic, liderul de facto al Partidului Progresist Sârb, aflat la guvernare, a anunțat instituirea stării de urgență pe data de 15 martie 2020, fără să indice și durata acestei măsuri. La fel ca prim-ministrul maghiar Viktor Orbán, Vucic și-a oferit sie însuși prerogativa de a conduce țara prin decrete, ocolind Parlamentul. Exponenți ai opoziției sârbe au atras atenția asupra faptului că președintele Vucic își depășește vădit prerogativele mai mult ceremoniale pe care i le oferă Constituția Serbiei. O imensă sală de expoziții din Belgrad a fost transformată într-un spital improvizat cu aproximativ 3.000 de paturi, ceea ce a provocat reacții de frică în rândurile populației. Însă președintele Vucic a declarat că se bucură dacă cetățenii se simt speriați, deoarece astfel vor respecta ordinele de a sta acasă.

Începând cu luna mai, starea de urgență a fost ridicată, președintele nu mai guvernează prin decrete. Însă măsurile succesive de liberalizare au fost însoțite, începând cu luna iulie, de o creștere a incidenței cazurilor de Covid-19, ca aproape peste tot în Europa. Astfel, la începutul lui iulie, guvernul sârb și președintele Vucic și-au anunțat intenția de a reintroduce starea de urgență, cu tot ce a conținut aceasta din martie până în mai, inclusiv guvernarea prin decrete prezidențiale. Instantaneu, în țară au izbucnit manifestații de protest, care au degenerat în confruntări violente între manifestanți și forțele de ordine, în fața sediului parlamentului țării. După ce acesta din urmă a fost pe punctul de a fi luat cu asalt de către protestatari, președintele Vucic a anunțat că renunță la intențiile sale de a reinstaura starea de urgență. În același timp, acesta i-a acuzat pe protestatari că ar fi dirijați de servicii secrete străine, extremiști și criminali.

Au fost nevoie de manifestații violente pentru a-l determina pe Vucic să renunțe la intențiile sale, însă asta nu înseamnă că, la prima oportunitate, acestea nu ar putea fi reluate. Partidul prezidențial se află în fruntea unei coaliții care controlează peste două treimi din mandatele parlamentare (188 din 250), ceea ce înseamnă că poate modifica textul Constituției oricând dorește. Iar Serbia a traversat un declin susținut al democrației din 2012 până în prezent, de când se află la putere actuala guvernare.

„FIGURI PROVIDENȚIALE” CARE INSTAUREAZĂ DICTATURA DE FACTO

Acesta este principalul element comun al evoluției vieții politice în cele două țări luate în discuție în acest articol, Ungaria și Serbia – în amândouă, partide politice care au venit la putere pe cale democratică au îngrădit democrația, subordonându-și instituții independente (justiție, presă) și instaurând niște regimuri autoritare de facto, conduse de figuri „providențiale”. În primăvara acestui an, Viktor Orbán și Aleksandar Vucic au „gustat din fructul oprit” al dictaturii, în prezent căutând momentul potrivit pentru a reintroduce guvernarea prin decret. Iar în condițiile unei evoluții negative a crizei pandemice în toamna și iarna acestui an, cât și la începutul anului viitor, ambii lideri vor identifica oportunități pentru a-și urma planurile.

„OLEACĂ DICTATOR?”

Este important ca aceste două antimodele să nu fie preluate și în alte state din împrejurimi. Cunoaștem mult mai aproape de noi un personaj ajuns, accidental, președinte, care divinizează lideri precum Lukașenko, Putin sau Orbán. Acest personaj, se știe, și-ar dori foarte mult să-și poată permite și el să se simtă „oleacă dictator”. Poate, dacă va reuși să câștige alegerile prezidențiale din noiembrie și să-și încropească ulterior o majoritate parlamentară, visul îi va deveni realitate. În detrimentul cetățenilor statului care are nefericirea să-l aibă în fruntea sa.

Dan NICU a absolvit Facultatea de Științe Politice și masteratul în Teorie și Analiză Politică a Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative din București, cu teze de licență și, respectiv, dizertație, care analizează problema tranziției post-sovietice a Republicii Moldova. Autor a două volume: „Copiii vitregi ai Istoriei sau Se caută o revoluție pentru Basarabia” (2008) și „Moldovenii în tranziție” (2013). În ultimii ani, a colaborat la mai multe publicații din România și Republica Moldova, printre care *Adevărul*, *Cotidianul*, *Timpul*. În perioada 2019-2020 a urmat cursuri ale Facultății de Științe Politice și Relații Internaționale de la Universitatea din Varșovia în cadrul programului internațional de cercetare științifică „Lane Kirkland”, cu un studiu al fenomenului știrilor false ca parte a amenințărilor hibride. Din 2020 este expert asociat LID Moldova.

Surse imagini: Reuters și Deutsche Welle

Sursa: <https://www.lidmoldova.org/ro/news/dictatorii-de-langa-noi-cum-au-folosit-liderii-autoritari-criza-pandemica-pentru-putere>

REVOLUȚIA ZOOM. REINVENTAREA BUSINESS-ULUI ÎN TIMP DE PANDEMIE

WWW.LIDMOLDOVA.ORG/RO
#THEBESTWAYBULLETIN NR.6

DUMITRU PETRAȘCU

EXPERT ÎN MANAGEMENT,
AFACERI ȘI NEGOCIERE

[ANALIZĂ Buletin Nr. 6] Dumitru Petrașcu | Prezenta analiză se concentrează asupra crizei pandemice și a efectelor pe care aceasta le are asupra modelului de gestionare a afacerilor în această perioadă complicată. În pofida suportului necesar și obligatoriu al autorităților centrale, totuși îmi propun să abordez această perioadă de „jos în sus” - din prisma realităților oferite de pandemie business-ului, a necesității de adaptare la „noul normal”, dar și a „investițiilor” necesare a pentru a depăși daunele generate de criză. Cu toate provocările oferite, pandemia a scos în evidență necesitatea transformării modului de gestionare a afacerii, dar și necesitatea dezvoltării unui ecosistem hibrid în cadrul fiecărei afaceri, pentru a face față provocărilor din viitor.

RETROSPECTIVĂ

Început în Wuhan (China) în decembrie 2019, noul virus tip COVID-19 s-a dezvoltat relativ timid la început, după care a căpătat proporțiile unei pandemii internaționale în sensul larg al cuvântului. Nu sunt expert în virusologie și nu pretind să fac o analiză a virusului în sine. Cert este faptul că acest virus a putut fi exportat din China fără mari eforturi. Primul caz de COVID-19 în Europa a fost confirmat în Franța în

data de 24 ianuarie 2020. Iar începând cu februarie 2020 state precum Italia, Franța, Germania sau Spania, cu puternice comunități chinezești, au fost printre primele cele mai afectate din Europa. România, Bulgaria, Ucraina sau Republica Moldova au făcut parte din a doua fază a răspândirii acestuia – în aceste state primele cazuri de îmbolnăvire au fost raportate la cetățenii care s-au întors de la munca sezonieră din statele înalt industrializate, fie au fost în calitate de turiști în Italia, Franța, Grecia.

Drept urmare a evoluției pandemiei în fiecare stat, autoritățile centrale (luate prin surprindere sau nu) decretă starea de urgență cu măsuri speciale de limitare a răspândirii pandemiei – suspendarea liberei circulații, suspendarea învățământului preșcolar, școlar și universitar, limitarea traversării frontierelor de stat pentru turiști, dar și limitarea activităților economice și comerciale. Cert este faptul că în data de 18 martie 2020, 250 milioane de europeni erau supuși unei carantine complete, cu limitarea unor drepturi constituționale, dar în același timp necesare pentru a stopa răspândirea pandemiei.

În Republica Moldova, starea de urgență a fost decretată în data de 13 martie 2020 cu etalarea forței armate din dotare pe străzile din Chișinău (am văzut cu toții Hummer-urile cu puști ale armatei naționale poziționate strategic în locuri vizibile prin intersecțiile din Chișinău) – probabil pentru a induce frica în virus și a demonstra capacitățile organizatorice ale autorităților în lupta cu acest virus nemilos (SIC!). Lăsând ironiile la o parte, grădinițele, școlile, universitățile, piețele și-au stopat activitatea ca urmare a decretării stării de urgență de către autorități, iar agenților economici le-a fost limitată activitatea la maximum.

DE AICI A ÎNCEPUT TOTUL

Revoluția ZOOM sau „work from home” a reprezentat „know-how-ul” anului 2020 - un nou model de gestionare a activității cotidiene în regim de criză. Instituțiile educaționale au trecut pe ZOOM, făcându-i pe copii, dar și pe părinți să deprindă o nouă modalitate de a petrece activitățile educaționale. Companiile cu infrastructură IT dezvoltată au transferat rapid procesele operaționale de birou în „work from home” pentru a menține „workflow”-ul în departamentele vitale. O parte dintre angajații care nu se puteau încadra în Revoluția ZOOM au intrat într-un proces de transformare profesională (în cazul în care compania le oferea această oportunitate), fie au fost supuși unui sistem complex de raționalizare a proceselor și atribuțiilor executate, fie au fost disponibilizați (datorită incertitudinii create asupra activității economice a companiei).

În aceasta perioadă tot mai multe companii au realizat importanța unui cashflow pozitiv în activitatea pe care o gestionau, necesitatea de a păstra la maxim statele de angajați, dar și capacitatea de a-și reorienta procesele de business în funcție de necesitățile de moment ale „economiei” – fabricare de măști/viziore, producție de etanol pentru fabricarea dezinfectantului – într-un cuvânt menținerea activităților economice din cadrul companiei pe o linie de plutire.

Deși părea o criză strict din domeniul medical, deciziile asumate de guvern pentru stoparea acestei pandemii au avut repercusiuni enorme asupra economiei și în mod special asupra gestionării afacerilor în această perioadă complicată. Natura răspândirii virusului, dar și efectele create în urma restricțiilor au determinat necesitatea reinventării business-ului în sine. Provocarea cea mare a fost adaptarea rapidă la

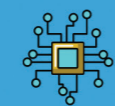
RECOMANDĂRI PENTRU SUSTENABILITATEA AFACERILOR

#THEBESTWAYBULLETIN

Diversificarea piețelor de desfacere și scalarea acestora.

Reinventarea modelului de business prin digitalizare și automatizare a modelelor operaționale existente.

Crearea unui ecosistem hibrid al afacerii (prezența offline și online).

Diversificarea portofoliului de produse.

Echilibrarea politicii financiare a companiei pentru obținerea unui cashflow pozitiv.

Investiția în dezvoltarea brand-ului personal.

Investiția în resurse umane calitative și menținerea acestora.

Interacțiunea cu business-ul regional pentru a determina trend-urile actuale.

WWW.LIDMOLDOVA.ORG/RO

REVOLUȚIA ZOOM.

REINVENTAREA BUSINESS-ULUI ÎN TIMP DE PANDEMIE

#THEBESTWAYBULLETIN

RETROSPECTIVĂ

Republica Moldova a făcut parte din a doua fază a răspândirii virusului. Aici, primele cazuri de îmbolnăvire au fost raportate la cetățenii care s-au întors de la munca sezonieră sau din vacanțe. Starea de urgență a fost decretată în data de 13 martie 2020, prin etalarea forței armate din dotare pe străzile din Chișinău.

DE AICI A ÎNCEPUT TOTUL

Natura răspândirii virusului, dar și efectele create în urma restricțiilor au determinat necesitatea reinventării business-ului în sine. Provocarea cea mare a fost adaptarea rapidă la noile realități și transferul rapid a activităților economice și sociale în online.

DIRECȚII DE ADAPTARE & REINVENTARE

Pentru a face față scăderii comenzilor, afacerile s-au văzut nevoite să-și reinventeze portofoliul de servicii prestate prin dezvoltarea unor servicii complementare necesare pieței. Acestea au pus accentul pe contactul consumatorului cu brand-ul, au trecut comunicarea pe rețelele de socializare și și-au dezvoltat capacitățile și politicile interne de responsabilitate socială.

PREVIZIUNI & NECESITĂȚI

Cele mai importante tendințe și investiții în tehnologiile de azi vor juca un rol important în depășirea și adaptarea la crizele de mâine. Criza s-ar putea sfârși, însă efectele economice vor continua. Trebuie să fim pregătiți să facem față noilor provocări. Relansarea sau gestionarea cu succes a afacerilor în viitor va depinde de capacitatea fiecărei companii de a se adapta la noile realități și tendințe.

WWW.LIDMOLDOVA.ORG/RO

noile realități și transferul rapid a activităților economice și sociale în online. Prin urmare, pandemia a provocat „Revoluția ZOOM”, acționând ca un catalizator în transformarea e-Everything. Efectele acestei transformări ar trebui să influențeze în bine atât domeniul privat, cât și activitatea instituțiilor de stat, având în vedere necesitatea stringentă și oportunitatea de a reduce birocrăția prin digitalizarea serviciilor prestate. Panica generată artificial în debutul pandemiei a determinat un comportament inadecvat al consumatorului, raportându-se creșteri semnificative de vânzări ale retailer-ilor mari. Totuși „explozia” e-Commercelui a fost fenomenală, raportând creșteri ale vânzărilor de 30% în aceasta perioadă.

DIRECȚII DE ADAPTARE ȘI REINVENTARE

Companiile din domeniul HoReCa au fost printre cele mai afectate, mizând pe prezența clienților în localuri și pe deservirea evenimentelor. O parte din proprietari s-au văzut nevoiți să fie implicați în dezvoltarea unui sistem de livrare propriu sau pe bază de outsourcing pentru a menține pe linie de plutire activitatea companiei. Astfel a fost impulsivă dezvoltarea prezenței activității pe online a companiilor din acest domeniu, dar și determinat apariția companiilor din domeniul livrărilor de produse. Cu toate că se dorea relaxarea restricțiilor, relansarea activităților din acest sector nu a permis revenirea la starea pre-pandemie, din cauza precauțiilor consumatorilor, dar și a limitărilor parțiale menținute de autorități. Prin urmare, livrările de produse reprezintă un punct forte în menținerea activității companiilor din acest domeniu în prezent. O dezvoltare ingenioasă a fost înregistrată în domeniul desfacerii produselor agricole, datorită oportunităților de reinventare a întregului proces de vânzare prin intermediul rețelelor de socializare, dezvoltând astfel comunități de susținere a fermierilor locali. Aceasta este o direcție de dezvoltare despre necesitatea căreia se discuta de foarte mult timp.

Din cauza limitărilor impuse de guvern privind circulația în perioada de pandemie, companiile din domeniul transportului de persoane au fost și ele foarte afectate, necesitând reevaluarea proceselor interne, dar și adaptarea la noile

realități. Mai mult ca atât, pentru a face față scăderii comenzilor, acestea s-au văzut nevoite să reinventeze portofoliul de servicii prestate prin dezvoltarea unor servicii complementare necesare pieței.

Un accent destul de important care a fost pus acum pe contactul consumatorului cu brand-urile de pe piață și schimbarea modelului de comportament în interacțiunea directă cu acestea. Pandemia a scos în evidență necesitatea sau chiar obligația mărcilor de a răspunde la criză, iar așteptările erau asupra soluțiilor pe care acestea le pot oferi în prezent. Un alt factor de notat este comunicarea și interacțiunea prin intermediul rețelelor de socializare, dar și apropierea dintre brand și consumator, formând comunități specifice. Prin urmare, se observă cum consumatorii dezvoltă în ultima perioadă încredere tot mai mare în brand, în pofida instituțiilor guvernamentale.

De asemenea, activitatea și proiecția brand-ului s-a transferat din zona internă într-una cu impact național sau internațional. Acest proces generează și dezvoltarea unor politici complexe de Responsabilitate Socială. Fiind implicate în această perioadă în acțiuni de voluntariat și oferind resursele proprii în mod gratuit pentru contracararea pandemiei, brand-urile și-au însușit tendințe și afinități ale comunităților în care activează.

PREVIZIUNI ȘI NECESITĂȚI

Luați prin surprindere de carantină, dar și de limitările impuse în această perioadă, ar putea părea hazardat să facem previziuni pentru perioada următoare, sau, cu atât mai mult pentru 2021. Cert este faptul că nimeni nu a prevăzut un astfel de scenariu și evenimentele din acest an. Totuși, lecția care trebuie învățată este că cele mai importante tendințe și investiții în

tehnologiile de azi vor juca un rol important în depășirea și adaptarea la crizele de mâine. Economia și-a accentuat tendința de digitalizare și automatizare accelerată a afacerilor și a proceselor operaționale existente, oferind posibilitatea dezvoltării unor afaceri transfrontaliere și creative. Perioada de pandemie, care este departe de a se fi terminat, a determinat oportunități de dezvoltare și reinventare a economiei în general. Cu toate dificultățile create pe plan de management al acestei crize de sănătate, restricțiile impuse de autorități au avut rolul său de catalizator pentru schimbarea conceptului de „doing business” la nivel personal, creând oportunități pe care trebuie să le valorificăm în mod strategic în perioada ce urmează.

La această etapă, distingem direcțiile asupra cărora trebuie să ne concentrăm eforturile pentru a construi afaceri sustenabile în viitor:

- Diversificarea piețelor de desfacere și scalarea acestora.
- Reinventarea modelului de business prin digitalizare și automatizare a modelelor operaționale existente.
- Crearea unui ecosistem hibrid al afacerii (prezența offline și online).
- Diversificarea portofoliului de produse.
- Echilibrarea politicii financiare a companiei pentru obținerea unui cashflow pozitiv.
- Investiția în dezvoltarea brand-ului personal.
- Investiția în resurse umane calitative și menținerea acestora.
- Interacțiunea cu business-ul regional pentru a determina trend-urile actuale.

Prin urmare, trebuie să reținem faptul că, această criză pandemică se poate termina, însă efectele economice vor continua. Trebuie să fim pregătiți să facem față noilor provocări, iar relansarea sau gestionarea cu succes a afacerilor în viitor va depinde de capacitatea fiecărei companii de a se adapta la noile realități și tendințe.

Să nu uităm că, orice criză poate naște noi oportunități.

Dumitru PETRAȘCU este membru al Consiliului LID Moldova și specializat în management, afaceri și negocieri corporative. Are o experiență de peste 17 ani în vânzări, gestionarea experienței clienților-cheie și dezvoltarea relațiilor corporative. De peste 1 an este implicat în dezvoltarea proceselor operaționale în cadrul celui mai mare start-up de mobilitate urbană din România, București.

Acest material a fost elaborat de către experții LID Moldova în cadrul proiectului The Best Way: Periodic Bulletin finanțat de către Fundația Friedrich Naumann pentru Libertate (FNF). Opiniile și concluziile exprimate în prezentul material le aparțin autorilor și experților și nu reflectă în mod necesar poziția finanțatorului.

Preluarea elementelor de text, imagine, tabele sau grafice se va face cu citarea sursei, respectiv LID Moldova, încorporând hyperlink-ul aferent.

Copyright © LID Moldova

Sursa: <https://www.lidmoldova.org/ro/news/revolutia-zoom-reinventarea-business-ului-timp-de-pandemie>

LECȚIILE PANDEMIEI PENTRU SOCIETATEA CIVILĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

WWW.LIDMOLDOVA.ORG/RO
#THEBESTWAYBULLETIN NR.6

LINA GRÂU

JURNALISTĂ ȘI REALIZATOARE DE EMISIUNI

[INTERVIU Buletin Nr. 6] Lina Grâu | Societatea civilă a înlocuit aproape în totalitate statul pe partea socială și de aprovizionări, dar nu a făcut presiuni ca autoritățile să-și regândească abordările.

Care au fost lecțiile pandemiei de Covid-19 pentru societatea civilă și cât din ceea ce nu reușesc să gestioneze autoritățile poate fi pus pe umerii voluntarilor și a oamenilor activi din societate? În ce măsură efortul și mobilizarea societății pot fi ajutate de mesajele adecvate ale autorităților sau, din contra, compromise de „bălbâiala” sau incompetența acestora? Suntem sau nu pe cont propriu în această criză? Și care sunt lucrurile pe care ar putea să le facă voluntarii și societatea civilă în continuare pentru a reduce din efectele dramatice ale acestei pandemii asupra societății din Republica Moldova (RM)?

Am discutat subiectul cu voluntari și activiști care, de la începutul pandemiei, au avut inițiative cu impact pentru susținerea sistemului medical în lupta cu Covid-19.

Ana Racu este membră a Comitetului ONU împotriva torturii. Împreună cu omul de afaceri Anatol Untură și Victoria Dunford, președinta organizației neguvernamentale Moldova AID, Ana Racu a inițiat prima campanie de strângere de fonduri pentru cei implicați în combaterea Covid-19, atunci când, la începutul pandemiei, medicii din spitale nu aveau mijloacele de protecție, medicamentele și echipamentele necesare. Printre beneficiarii inițiativei „Împreună pentru voi!” au fost lucrători sociali, poliția și personal din penitenciare.

În câteva luni, cei trei voluntari **au colectat peste 4,5 milioane lei** doar ca donații în bani, din care au cumpărat **29 de echipamente** medicale, inclusiv **două aparate de ventilare artificială a plămânilor**, zeci de mii de **măști**, **costume de protecție**, **viziore**, **16 tone de dezinfectanți și săpun**, plus **produse alimentare** și alte bunuri.

Campania a însemnat efort și timp personal dedicat unei cauze. „**Pandemia ne-a pus în condiții de egalitate pe toți** – indiferent dacă ești ministru, măturător, președinte sau student, suntem cu toții într-o barcă. Respectiv, reacția de răspuns la pandemie trebuia să fie una de mobilizare generală”, spune Ana Racu.

Cum se face că o campanie lansată de trei activiști civici a fost tratată cu mai multă încredere de cei care au donat decât strângerile de fonduri anunțate de autorități?

Răspunsul pare la suprafață. „Am fost transparenti în toate achizițiile făcute și am publicat toate rapoartele financiare, spune Ana Racu. Plus că am ținut foarte mult la calitatea produselor pe care le-am achiziționat, le-am verificat personal la producător, atunci când am făcut achiziții pe piața internă, pentru a fi siguri că în spitale ajung **produse conforme standardelor**”.

Încă o caracteristică a campaniei a fost că majoritatea echipamentelor de protecție au fost **cumpărate de la producătorii locali**. Campania a început atunci când era lockdown general, nu se putea importa nimic. **Unele dintre măștile de protecție au fost produse la penitenciarul de la Rusca, salopete de protecție de o calitate foarte bună au fost cuate tot în RM, s-a lucrat cu producătorii locali de dezinfectanți și săpun.**

„Oameni ca noi au fost mai mulți. Și eu mă bucur că atunci a fost acest **val de mobilizare și de solidaritate cu personalul medical**. Am avut multe reacții din partea medicilor care au spus că a contat masca și salopeta de protecție pe care le-au adus, dar și mai mult a valorat reacția de solidaritate a societății. Ceea ce s-a produs ulterior, **cu impactul știrilor false și a teoriilor conspiraționiste, este o altă dramă** prin care trecem acum cu toții”, subliniază Ana Racu.

Ce impact au avut mesajele contradictorii transmise de autoritățile care ar fi trebuit să gestioneze această criză?

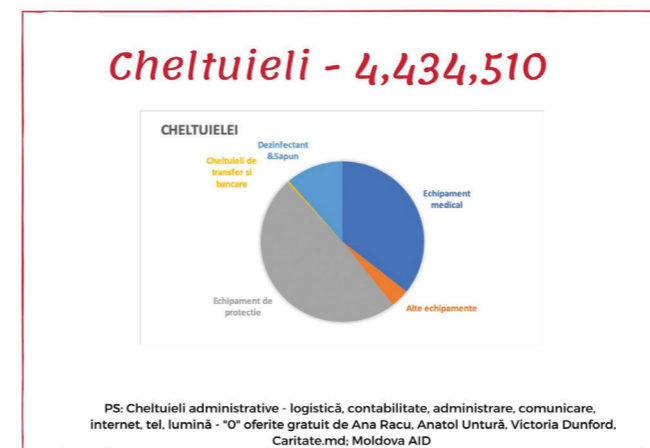
Crizele arată întotdeauna potența și impotența unui stat, spune Ana Racu. „Au fost inițiative și lucruri făcute bine și bune intenții, dar au existat și foarte multe lucruri contradictorii și eforturi insuficiente, chiar și acolo unde nu era nevoie de bani,

Împreună pentru voi!
 Inițiativă civică pentru susținerea eroilor implicați în lupta cu pandemia de COVID-19.
 #Impreunapentruvoi

Echipament Medical
Suma Totală- 1,581,082 lei

Ventilator Hamilton C-1 va fi livrat	5 ECG MAC 800 cu interpretare și ECG 12 leads IMPS Spitalul Clinic Bălți - 1 unitate 2. IMPS Covid-19 - 5 unit.	Monitor-Defibrilator 1. IMPS Covid-19
Ventilator Hamilton C-6 Institutul de Medicină de Urgență	Analizator Hematologic-1 Spitalul Toma Ciorbă	2 - Videolaringoscop 1. Spitalul Clinic Bălți 2. Spitalul Comrat
Concentrator de oxigen 1. Spitalul Comrat 2. Spitalul de boli contagioase copii La Spitalul Arhanghelul Mihail 4. La spitalul raional Drochia	Pulsometru H100B-3 Pulsometru de buzunar-10 1. Spitalul de urgență 2. Spitalul din Comrat 3. Spitalul clinic Bălți	

Împreună pentru voi!
 Inițiativă civică pentru susținerea eroilor implicați în lupta cu pandemia de COVID-19.
 #Impreunapentruvoi

când era vorba despre informație sau modele pozitive care ar fi trebuit să plece de la liderii politici. **Faptul că persoanele numărul unu în țară nu au respectat ele însele condițiile pe care le-au impus a generat o serie de modele negative** în societate care au fost preluate foarte repede.”

Pe fundalul unei mari neîncrederi în autoritățile de diferit nivel există șansa ca societatea civilă să completeze anumite rateuri sau goluri ale autorităților. „În situația noastră, când lucrurile sunt la propriu „între viață și moarte” este exact ca în proverbul care spune că **salvarea celui care se îneca ține și de efortul lui de a se menține la suprafață.**” Dar cât potențial și forță mai are societatea din RM pentru a se implica în propria salvare, în condițiile unei depresii și apatiei aproape generalizate care s-a făcut simțită și la nivelul societății civile?

„**Acest sentiment de neajutorare învățată planează în societatea moldovenească** – nimeni nu mai vrea să facă nimic pentru că are impresia că efortul este în van. Partea bună este că **întotdeauna vor exista oameni care vor încerca să inspire**, fie că este un primar responsabil, un lider de comunitate sau un preot care vine cu mesaje adecvate. Este **nevoie de exemple de proiecte reușite** care să demonstreze că „se poate” și să încurajeze alte inițiative. Plus că oamenii trebuie să înțeleagă că au și o responsabilitate personală pentru starea de lucruri din jur”, spune Ana Racu. Activista notează că unul dintre reproșurile pe care le-a primit în legătură cu această campanie a fost excesiva mediatizare și faptul că „acțiunile de caritate trebuie făcute în liniște”. „Aș fi de acord cu această teză dacă ar fi vorba exclusiv de banii mei. Dar noi **am avut donații de la foarte mulți oameni care au avut încredere în noi și care au vrut să fie siguri că banii lor ajung la destinație.** Așa că noi am ținut foarte mult la **transparența fiecărui bănuț.** În plus, **acțiunile de caritate de acest fel generează și alte inițiative, mobilizează și alți oameni care vor să ajute, demonstrează că „se poate”,** subliniază Ana Racu.

Ce mai poate face acum societatea civilă?

Sunt mai multe lucruri care pot fi făcute profesionist și inteligent. Pornind de la campanii de informare și emisiuni, generarea unor **discuții pentru a combate teoriile conspiraționiste sau falsurile** și pentru a încerca un **dialog cu cei mai rătașiți și mai înverșunați în teoriile lor de scepticism anti-Covid** și până la acțiuni de **caritate pentru bătrânii singuratici, persoanele cu maladii cronice avansate, alte categorii la care nici până la pandemie statul nu a prea ajuns; prestarea de servicii sociale...**

„Prin urmare, consider că **mai avem rezerve de entuziasm și, desigur energie. Magia unui prânz cald,**

a unei vorbe bune, a unui suport emoțional este soluția inclusiv pentru a depăși această depresie aparent atotcuprinzătoare din societatea moldovenească”, concluzionează Ana Racu, una din inițiatorile inițiativei „Împreună pentru voi!”.

Asociația Ave-Copiii, care își are sediul la câteva minute de mers pe jos de Spitalul de Urgență din Chișinău, a fost nevoită să-și închidă Centrul de zi pentru copii și adolescenți imediat după izbucnirea pandemiei. La câteva săptămâni după, în casa cu curte interioară rămasă pustie s-au mutat medici de la spitalul de urgență, devenit între timp spital Covid. Astfel organizația neguvernamentală a decis să **sprijine sistemul medical și angajații de acolo care nu mai puteau locui acasă pentru că riscau să-i infecteze pe cei din familie. Astfel, sediul asociației oferă până în prezent până la 15 locuri de cazare pentru medicii din prima linie.**

Mariana Ianachevici, directoarea asociației **Ave-Copiii**, spune că ajutorul acordat medicilor este una dintre marile **satisfacții morale** ale echipei pe care o conduce, pe lângă suportul a **peste 130 de copii și tineri** pe care îi are în monitorizare și a celor **14 adolescenți** din grija asociației care au absolvit școlile profesionale în acest an.

„Pentru noi a fost un moment de satisfacție faptul că am putut da o mână de ajutor medicilor din prima linie în această situație de criză. În luna martie am fost nevoiți să ne regândim proiectele în care lucrăm cu copiii și adolescenții, trecându-le online. La un moment dat ne întrebam cât de util și eficient este ceea ce facem, dacă nu ne ocupăm doar cu „mutatul hârtiilor” de colo-colo. Așa că oferta care am făcut-o medicilor a fost un proiect de suflet.”

„**Eu am ajuns să înțeleg evoluția pandemiei judecând după fețele lor.** Nici nu mai trebuie să-i întreb cum stau lucrurile și câți bolnavi au. Sau dacă sunt supra-extenuați, excesiv de obosiți. De exemplu, **dacă medicul stă afară cu ochii în zare și își bea cafeaua, atunci e clar că lucrurile nu merg tocmai bine**”, spune Mariana Ianachevici.

Directoarea Ave-Copiii spune că inițiativele societății civile, binevenite și oportune, ar fi trebuit să fie un efort depus la începutul pandemiei. Acestea ar fi trebuit să dea răgaz autorităților să se organizeze și să gândească gestionarea mai eficientă a crizei. Acest lucru, însă, așa și nu s-a mai întâmplat. „Noi ne-am asumat foarte multe, **am rezolvat repede o multitudine dintre problemele pe care statul le rezolvă mult mai greu.** Totuși, **am fost mult prea tăcuți și nu am cerut autorităților mobilizare maximă.** Trebuia să ne facem timp să vorbim mult mai mult despre ceea ce facem și să cerem Guvernului un plan concret de combatere a epidemiei și acțiuni concrete”, subliniază Mariana Ianachevici.

„Noi nu ne-am făcut timpul necesar pentru a avea un dialog cu autoritățile în care să spunem franc: „Noi acum, în regim de urgență, putem să luăm asupra noastră multe lucruri pe care voi nu le reușiți. Dar în timpul acesta **voi, autoritățile, trebuie să vă reconfigurați bugetul, procedurile, procesele.** Și pentru asta aveți doar o lună sau două”.

Noi, însă, ne-am avântat și **am înlocuit în totalitate statul** pe partea ce ține de aspectele sociale, de aprovizionări... Statul poate conta pe resursele societății civile și pe flexibilitatea ei, dar doar pentru un timp scurt și în acest răstimp trebuie să aibă capacitatea de a-și reconfigura procedurile. De exemplu, pe partea socială ce ține de copii, există managementul de caz, care este un algoritm de lucru pentru asistentul social.

În cadrul acestuia ar fi trebuit să se dea niște instrucțiuni la asistenții sociali pentru situații, de exemplu, în care copiii rămân singuri acasă după ce părinții sunt internați cu Covid. Și am constatat că, **asistentul soci-**

al care trebuia să-i supravegheze doar i-a sunat, pentru că era și el în carantină. Deci, nu au existat proceduri clare pentru astfel de situații extreme, dar reale și care influențează viețile unor oameni concreți.

Un alt exemplu: în Chișinău **Serviciul de asistență stradală nu a funcționat în cele două luni ale stării de urgență** din primăvară. După mine, acesta este un serviciu care ar fi trebuit să lucreze la fel ca 112, în condițiile în care copiii străzii au continuat să trăiască în stradă”, spune Mariana Ianachevici.

„Deci, trebuia să avem un cuvânt de spus în raport cu autoritățile și, probabil, să o spunem un pic mai tare, să fim mai incisivi. Iar **autoritățile, care în general nu prea apleacă urechea la vocile din societate, s-au obișnuit cu faptul că noi, societatea civilă, suntem cumiți și silențioși și ne facem treaba**”, subliniază directoarea Ave-Copiii.

În ceea ce privește mesajul confuz al autorităților, inclusiv atunci când vine vorba despre purtarea măștilor și respectarea regulilor de carantină, Mariana Ianachevici spune că, **în cadrul organizației pe care o conduce au fost din start impuse reguli foarte stricte** – obligativitatea de a purta măști și mănuși, folosirea dezinfectanților, lucrul la distanță cu deplasarea doar cu mașina personală. „Norocul nostru a fost că avem parteneri foarte buni în Italia, care încă de la început ne-au spus franc: „Este o situație pentru mult timp, până nu apare vaccinul - nu ieșim, este important să aveți grijă de voi!”. Dar **pentru oamenii care nu prea au acces la informații și care își creează idoli, mesajele autorităților au fost deosebit de nocive**”, spune Mariana Ianachevici.

În privința lucrurilor pe care le poate face **societatea civilă de acum încolo**, activista spune că Ave-Copiii și-a propus să continue proiectele de până la Covid, doar că își va adapta activitățile la noua realitate. „Să nu ne gândim la un moment dat că nu mai este nevoie să susținem **copiii săraci să meargă la școală.** Să nu ne gândim că nu mai este nevoie de **multă informare, sensibilizare despre violență.** Deci, **ne punem mănuși, ne punem măști, păstrăm distanța, umblăm cu dezinfectantul după noi, ne mutăm online.**”

Mariana Ianachevici are sugestii și pentru autorități. „Acestea trebuie cât mai repede să se adapteze la **noile realități și să minimizeze contactele fizice și umblatul cu hârtiile acolo unde sunt soluții electronice.** Noi trebuia să dăm demult peste urechi autorităților.

Inspectoratul Fiscal demult trebuia să scoată niște instrucțiuni și metode noi de lucru, nu pur și simplu „păstrați distanța la ghișeu”, că nu (doar) asta este important. Important este, de exemplu pentru contabili, ca **în condițiile pandemiei procesul verbal de predare-primire să poată fi făcut electronic și nu obligatoriu pe hârtie.**”

Am întrebat-o pe Mariana Ianachevici și **de ce au foarte mulți oameni în RM sentimentul că „am rămas pe cont propriu”.**

„Pentru că într-adevăr am rămas pe cont propriu. **Oamenii de multe ori nu pot ajunge la spital sau ajung prea târziu, când au deja plămânii afectați.** Pentru că **mesajele autorităților sunt interpretabile, contradictorii și „ca din topor.”** Pentru că **autoritățile preferă să vorbească într-un „limbaj de lemn”, uscat, administrativ, pe care omul de rând nu-l înțelege.** De aceea și ne simțim pe cont propriu... Pentru că **autoritățile nu fac lucrurile cum trebuie, pentru că vorbesc urât cu oamenii, pentru că dau mesaje confuze.** Și atunci, cum vor ca oamenii să respecte regulile, când ei înșiși nu le respectă, dacă ei înșiși promovează jumătățile de măsură? **Jumătatea de măsură aplicată dă jumătate de rezultat,** sau mai chiar puțin. Dovadă că suntem unde suntem acum”, constată Mariana Ianachevici, directoarea asociației Ave-Copiii.

Surse imagini: paginile de Facebook ale campaniei **Împreună pentru voi!** și ale Asociației pentru Abilitarea Copilului și Familiei „**Ave Copiii**”

Sursa: <https://www.lidmoldova.org/ro/news/lectiile-pandemiei-pentru-societatea-civila-din-republica-moldova>

WWW.LIDMOLDOVA.ORG/RO
#THEBESTWAYBULLETIN NR.6

ELECTORI SAU ALEGĂTORI. ALEGERILE PREȘEDINTELUI SUA

VLAD LUPAN
EXPERT INDEPENDENT.
FOST DIPLOMAT

[ANALIZĂ Buletin Nr. 6] Vlad Lupan | Alegerile din SUA sunt pe ultima sută de metri. Pe 3 noiembrie va fi ales nu doar Președintele SUA, dar și o treime din Senat, precum și toți delegații din Camera Reprezentanților, camera de „jos” a sistemului parlamentar american. Republicanii examinează opțiuni electorale și post-electorale, inclusiv organizarea unor alegeri repetate. Democrații deocamdată merg pe formula unei campanii tradiționale, deși, în opinia noastră, au interes în influența pe care protestele din SUA o pot exercita asupra alegătorilor.

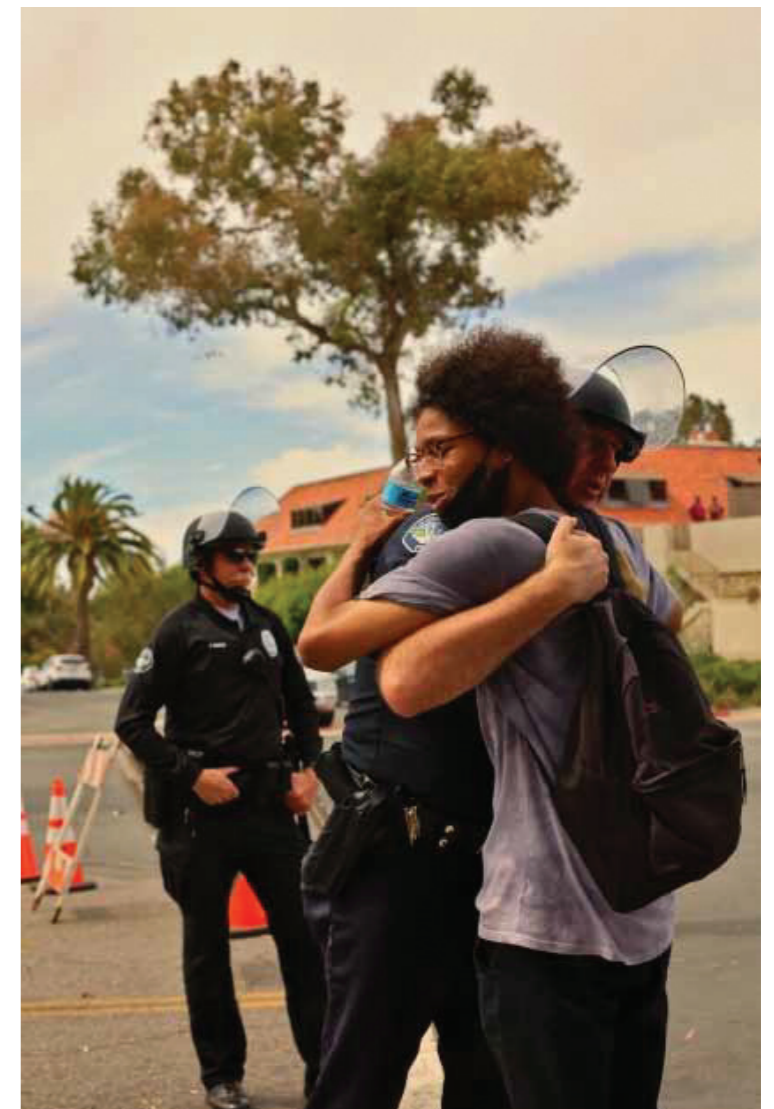
Votarea online în alegerile federale este interzisă. Votul în persoană va avea loc la 3 noiembrie. Una subiect de dezacord în aceste alegeri este votarea prin poștă. Acest tip de vot începe la 24 octombrie și a fost deja declarat fraudat de către Președintele Trump, încă în primăvara acestui an, mult înainte de alegeri. Adicional și în deplină conformitate cu „justificarea” republicană tradițională, Președintele „doar a întrebat” dacă și ziua alegerilor nu ar putea fi transferată, datorită pandemiei – justificarea pro-republicană sugerează că el nici nu putea decât să întrebe, deoarece nu are autoritatea legală să transfere acea zi. Deci, conform susținătorilor republicani, trebuie să tragem concluzia că orice insinuări despre o posibilă dorință a unui asemenea transfer nedemocratic sunt doar insinuări. Pandemia este, într-adevăr periculoasă și ar putea îndreptăți un asemenea transfer. Însă luând în considerație că Președintele Trump „doar a întrebat” dacă medicii pot da clor bolnavilor de COVID-19, este clar că el nu cunoaște mai multe dedesubturi, fie medicale, fie legale, dar și-ar fi dorit o astfel de evoluție. Am putea presupune că, prin

asemenea „întrebări”, Președintele ar putea să-și submineze credibilitatea și, deci, șansele actuale pentru un asemenea transfer de zi a votării.

Există și alte două obstacole – în primul rând posibilitatea unor pierderi electorale datorită unei imagini „anti-democrație” la votanții nehotărâți și în al doilea rând legea, factor pe care îl vom explica în concluzii. În opinia noastră „doar întrebarea” a fost, de fapt, o testare ad-hoc a terenului și face absolut evident parte din tacticile electorale ale liderului republican. Vom aminti, pentru context cronologic, că „întrebarea” privind transferul datei alegerilor a fost plasată pe Twitter imediat a doua zi după moartea lui George Floyd, adică până la mediatizarea largă a cazului și până la protestele în masă și a violențelor din timpul acestor proteste.

Deși liderul Partidul Republican declara preventiv că votarea era fraudată, acest partid de fapt controlează Serviciul Poștal al SUA. Însă nu și comisiile electorale sau, cel mai important, votul alegătorilor și electorilor. După cum am menționat anterior, electorii aleși de alegători, decid în final cine va fi Președintele SUA. Privind afirmațiile de fraudă, este clar că nu puteau exista probe de o fraudă presupusă din viitor. Totuși, chiar dacă o astfel de declarație „electoral-preventivă” este caracteristică liderului actual republican, ea se bazează pe o problema parțială legată de unele dificultăți a identificării votantului atât prin poștă, cât și la votarea directă – doar 2/3 din statele SUA cer prezentarea unui document de identificare la vot. Cu toate acestea, există alte nuanțe juridice, care diminuează din astfel de îngrijorări – cum ar fi o serie de reguli, prin care este minimalizat un vot fraudulos în diverse state. Însă, chiar dacă impactul unor probleme cu votarea prin poștă nu ar fi esențial, votanții președintelui cred orbește ce zice el – am asistat la un dialog dintr-un mall, unde un tânăr reprezentant al ortodocșilor religioși, susținător al partidului republican, nu putea să-i explice unui aparent latino de culoare, care era pro-Biden, de ce ar exista o fraudă, dar o credea. Din acest motiv, democrații au încercat să prezinte coeziunea de partid a republicanilor drept „cult.” Desigur, democrații au o disciplină și cazuri oarecum similare, însă sunt sprijiniți de cele mai mari mass media din SUA, ceea ce limitează impactul negativ asupra partidului pe care îl susțin. Totuși, teoriile de conspirație propagate de către republicani pot crea ușor o impresie mult mai proastă, decât „interpretările” democratice, unele fiind deseori rezonabile și corecte.

Totuși, există o problema nouă și reală, menționată corect de republicani, privind votul prin poștă – complicațiile privind verificarea și numărătoarea voturilor prin poștă, care totuși vor fi mai multe decât de obicei. Sa revenim, însă, la declarația unor fraude care încă nu există – o astfel de afirmație nu este altceva decât o comunicare „preventivă”, parte din strategia electorală a echipei lui Donald Trump. El discută mai multe opțiuni electorale și post-electorale, chiar până și „ocolirea” rezultatelor alegerilor și pregătește terenul dacă asemenea opțiuni vor fi necesare. Din partea cealaltă, campania lui Joe Biden, este administrată într-o manieră relativ obișnuită, inclusiv condamnarea Antifei și violențelor din timpul protestelor începute odată cu moartea lui George Floyd, familia căruia Biden a vizitat-o, fapt relatat imediat în media, în mijloc de campanie electorală. Totuși, în viziunea noastră, din punct de vedere obiectiv, mișcarea moral corectă a protestatarilor pașnici a deschis portita violenței stradale și banditismului, uneori tocmai printre posibili votanți democrați de extrema stângă, oricât de „neordinari” ar fi aceștia.

Astfel, evoluțiile electorale au continuat pe fundalul unor proteste și violențe neîntrerupte într-o serie de orașe americane. Desigur, așa cum era ușor de prezis, subiectele morții lui Floyd și cel al discriminării rasiale chiar au devenit una din temele electorale centrale în alegerile din SUA în 2020. Însă scopul partidelor din competiție rămâne același – câștigul electoral. Ei au nevoie să-și întărească baza electorală și să câștige voturile statelor indecise (swing states) și nu o pot face doar prin abordarea subiectului echității rasiale. Respectiv, în luna august candidații și-au lansat sau relansat programele electorale, prin intermediul unor convenții televizate, fără public, timp de tocmai patru zile fiecare. Pentru a evita descrierea a ditamai patru zile de agitație electorală, vom relata câteva elemente importante, ca și contrast sau mesaj. Programele conțin atât elemente legate de minorități, subiecte derivate din proteste, precum și teme economice sau chiar electorale. Susținătorii democrațiilor au afirmat că GOP (partidul republican) nu a avut program de partid nou la convenția sa electorală și s-a axat pe sprijinul liderului, nu a principiilor, spre deosebire de democrați.

Putem observa că este astfel invocată imaginea unui cult al personalității la republicani. Este oarecum de așteptat ca un partid de guvernare să nu vină cu program absolut nou, însă examinarea principalelor teme de la convenția republicană, a demonstrat că GOP și-a ajustat programul.

Unul din elementele interesante din ambele convenții a fost prezentarea votanților sau chiar a politicienilor transfugi dintr-o tabără electorală în alta, ca sugestie a unei presupuse insuficiențe morale și politice a partidului opozant. Pe scurt vom menționa doar că, atât cantitatea, cât și „calitatea” opozanților a fost relativ egală de ambele părți ca și efect – deși aceștia au abordat subiecte importante pentru platformele votanților lor tradiționali.

Cum preziceam, campania electorală republicană a insistat pe capacitatea Președintelui Trump de a asigura revenirea economică a SUA, în special până la pandemie. În același timp, GOP a capitalizat pe frica populației din timpul protestelor violente. Iată un exemplu de mesaj puternic, prin crearea unei „imagini” de execuții armate – soția unui fost polițist omorât de criminalii din St. Louis a vorbit atât de faptul că soțul ei era la pensie, cât și despre faptul că interlopul au înregistrat executarea soțului. Au fost, astfel, invocate emoții puternice. Verificarea acestei afirmații cutremurătoare a arătat că fostul polițist ajută pe cineva cu securitatea unui local, care era jefuit de bandiți. Criminalii erau de culoare, ex-ofițerul de asemenea – o astfel de imagine deja presupune câteva grupuri de public țintă, incluzând comunitatea de culoare, polițiști și orice votant nesigur de aceste proteste, confuz în ce privește diferențele dintre protestatari și criminali. Totuși, filmarea arată ex-ofițerul deja împușcat, întins pe trotuar, deși încă viu – este o filmare post-factum, aparent ad-hoc și pare să existe un martor din comunitatea afro-americană, strigând emoționat la criminali, că și polițistul este tatăl cuiva. Nu tocmai o executare transmisă online – dar propagarea în cadrul convenției republicane a imaginii unor „execuții sumare” pe stradă induce emoții enorme și un nivel de insecuritate pentru orice votant, care ar prefera siguranța oferită de poliție, pe care administrația Președintelui Trump o sprijină. Moartea ex-polițistului, tot de culoare, a fost o tragedie,

însă, din punct de vedere a tehnologiilor politice, constatăm că aceasta a fost și utilizată electoral. Fără îndoială, familia acestui polițist consideră o astfel de preîntâmpinare cu o imagine de „executare” drept una corectă. Nu am dori nimănui să simtă ce au simțit ei. În același timp, puțini dintre votanții republicani ar fi verificat această informație și chiar dacă ar fi verificat-o, nu există siguranța că ar lua în considerare aceste nuanțe la luarea unei decizii. Un om onest a fost omorât premeditat de criminali în timpul protestelor, ar considera ei și cu siguranță s-ar rally electoral împrejurul Președintelui Trump. Cum deseori se zice, „frica este un motivator puternic” iar partidul republican l-a utilizat eficient în contextul acesta.

Cum democrații au mers, așa cum ziceam mai devreme, pe o platformă mai tradițională, temele centrale erau legate de economie, adică de taxare progresivă în dependență de venit, de accesul la sistemul de sănătate, de subiectul justiției în contextul rasial (bineînțeles), de educație și de revenirea la sistemul parteneriatelor în relațiile internaționale.

Însă nu părțile pozitive ale programelor electorale au determinat dinamica politică din ultima vreme, ci elementele negative din campanie. Așa numita „murdărie” politică (*political dirt*), inclusiv auto-administrată, are efecte destul de puternice în campania din 2020. Această evoluție repetă, parțial, stilul campaniei din 2016, când Președintele Trump a mers împotriva candidatului democrat Hillary Clinton. Însă, de data aceasta, există un element adițional – „murdărie” auto-administrată. În 2016 candidatul republican afirma că democrații a încălcat legea, de la păstrarea unor emailuri confidențiale pe un server privat, până la transferul unor acțiuni americane dintr-o companie de extragere de uraniu canadiene către concernul nuclear rusesc Rosatom, de exemplu. Și atunci și acum Trump recurge la porecle politice, care erau acceptate de o parte din electoratul său în calitate de lozinci electorale ușor de utilizat, greu de contracarat dacă erau repetate fără drept de replică, în stilul candidatului GOP. Această atitudine hipercompetitivă, catalogată de stânga și mult până la alegeri de foști experți republicani drept imatură, nu a mai dat aceleași rezultate în 2020. Cel puțin nu în măsura anticipată.

Atât o serie de senatori republicani, cât și jurnaliști de la canalul pro-republican Fox au fost extrem de critici față de Trump până la dezbaterile electorale, atitudine agravată după acestea. Înainte de dezbateri o serie de reprezentanți republicani și-au exprimat opinia că partidul ar pierde alegerile în toate trei instituții electorale, dacă alegerile ar fi avut loc încă în august. Tocmai atunci au urmat două dezastru auto-administrate – presa critică față de Trump a raportat că Președintele SUA, care aparent nu voia să meargă la un cimitir american din Europa din cauza ploii, i-ar fi numit pe ostașii americani căzuți în lupte drept „perdanți”, astfel parțial înstrăinând o parte importantă a electoratului său tradițional, militarii și familiile lor, printr-un mesaj dezastruos dezvăluit înainte de alegeri.

A urmat dezastrul discuției televizate dintre Trump și Biden, dacă interjecțiile permanente și caustice a lui Trump, inclusiv închizându-i gura și moderatorului venit de la televiziunea Fox, pot fi considerate discuții. În plus, în timpul dezbaterilor, Președintele SUA a mai pus și gaz pe un foc care deja a scuturat puternic țara, fugind de la condamnarea explicită a grupurilor de rasiști albi, ba

La rândul său, Biden este lovit de scandalul cu emailurile fiului său, anterior angajat de către o firmă din sectorul energetic din Ucraina, aflată sub investigație. Am menționat anterior că, autoritățile ucrainene și-ar fi dorit, foarte probabil, să evite să nimerească între ciocan și nicovală în lupta politică dintre GOP și democrați. Kievul nu ar fi vrut să piardă sprijinul ambelor partide pentru asistența militară SUA. Scandalul constă în dezvăluirea din emailuri, conform cărora fiul lui Joe Biden a aranjat întreveneri pentru un angajat al companiei, aflate deja sub investigație, să se întâlnească tatăl său, pe atunci Vice-Președintele SUA, adică încercarea de trafic de influență. Este interesant că emailurile privind implicarea fiului lui Biden în acea firmă ucraineană „Burisma” au fost descoperite într-un laptop dat la reparație, undeva în New Jersey. Proprietarul acestui laptop, afirmă ziarul pro-republican New York Post, nu ar fi venit după laptopul său și nu a răspuns la solicitările de recuperare. Nu știm pe cât de adevărate sunt aceste afirmații ale NY Post la rândul său, însă discul laptopului a fost transmis lui Rudi Giuliani, juristul lui Donald Trump. Desigur, ne vom aminti că fost primar al orașului New York, precum și fostul șef al campaniei electorale a pro-rusului Ianukovici, au avut contact direct cu rușii, inclusiv au fost încurajați de persoane considerate agenți ai FSB tocmai privind aceste emailuri. Astfel, publicarea emailurilor de către ziarul pro-republican New York Post a fost blocată pe Twitter și Facebook pentru a evita publicarea de materiale obținute prin atacuri cibernetice. Însă NY Post evident contracarează prin afirmația că acestea au fost obținute în urma abandonului proprietarului. În final constatăm că în urma publicării acestei „murdării” electorale unii la Moscova se bucură, dar tot așa constatăm că articolul original din New York Post, dezvăluind emailurile, a fost vizualizat de cinci milioane de ori.

Evoluțiile de mai sus demonstrează turnurile, greșelile și tacticile politice din campanie. Cum o campanie electorală este un proces viu, iată câteva concluzii pe care le-am putea trage pe această ultimă sută de metri.

I. NU MAI SUNT AFACERI CA DE OBICEI

În primul rând, aparent câștigul republican din 2016 a survenit după două guvernări democrate, pe spațiile unor „oboseli” tradiționale a electoratului după orice două guvernări. Însă campania electorală republicană a fost diferită, mai populistă. Faptul că acest fenomen al votului aparent pro-populist este observabil în toată lumea, denotă o problemă mai serioasă – electoratul a obosit de „politică ca de obicei” formală, care deseori scapă votantului neimplicat. Asta nu înseamnă, totuși, că politica trebuie să fie populistă. Însă, dacă nu greșim, până la moartea premierului rus Yegor Gaidar, acesta a mers la întâlniri electorale unde vorbea despre creșterea macro-economică a Rusiei și ar fi provocat o remarcă a unui cetățean simplu adresată unui corespondent al ziarului rusesc Kommersant, conform căreia, Gaidar „frumos vorbește, păcat că nu înțelege nimic.”

II. PERICOLUL DE ADERARE LA LITERA LEGII, DAR NU ȘI LA SPIRITUL EI

În al doilea rând, unul dintre mesajele republicane de la convenția lor electorală a fost – să nu ne spună nimeni, din afară sau din interior, cum să alegem și să fim aleși, sistemul actual a produs alegeri libere pentru o perioadă foarte îndelungată. Segregarea nu este menționată, apropo de context. Acest mesaj de păstrare a sistemului electoral, deci a legilor care îl guvernează, mesaj lansat încă la convenția din august, ne-a trezit curiozitatea. Ulterior am aflat despre opțiunea de a „ocoli” rezultatele alegerilor, deoarece legea permite o asemenea opțiune.

Cei care au lucrat în campanii electorale știu că orice forță politică discută opțiuni electorale, cât mai diverse, pentru a găsi căi posibile, chiar și neordinare, de a câștiga. Însă în contextul SUA vom mai menționa și aspectul businessului de construcție din New York – de unde vine Președintele SUA. În trecut, încă fiind în funcție oficială în New York, am fost martori ai demolării unei clădiri de lângă misiunea diplomatică, fără acceptul reprezentanței sau permisiunilor ecologice de la primărie. În urma unor discuții cu un grup de juriști loiali, care au decis să ajute misiunea pro-bono, am aflat că reprezentanții businessului de construcții sunt dispuși să încalce regulamentele și legislația, după care să plătească amenzi, doar să dea obiectul nou în exploatare mai rapid. Legislația secundară, pentru ei, deci, nu este același lucru ca și supremația statului de drept propovăduită, deși într-un alt context, de către diplomații americani. Aș sugera aici și alte observații. De exemplu, faptul că acești businessmen nu văd o distincție serioasă dintre legislația secundară, de construcții, și cea națională sau internațională – și dintre încălcarea acesteia, prin întrebarea clasică newyorkeză în asemenea cazuri „și ce îmi vor face?”

Deci numirea unor electori de către statele componente SUA, în loc ca aceștia să fie aleși, poate fi convenabil dacă ar exista suspiciuni că numărul electorilor pro-democrați în statele „roșii” republican ar fi prea mare. Conform constituției SUA, aceasta ar fi legal, dar dacă așa ceva s-ar întâmpla în orice altă țară, observatorii americani indiferent de partid, în concordanță cu partenerii lor din alte state democratice din Misiunile Internaționale de Observare a Alegerilor, cel mai probabil ar constata că o astfel de abordare corespunde literei legii, însă nu și spiritului acesteia. O astfel de evoluție ar deschide ușa statelor nedemocratice să desfășoare sau să intervină în alegerile altora, acolo unde există scăpări în legislație, conform literei legii.

III. „RISCURI” EXISTĂ ÎN AMBELE TABERE POLITICE. IATĂ DOAR CÂTEVA:

1) Republicanii ar putea continua o politică de autoizolare parțială, o doctrină Monroe modificată, în numele rezonabilității resurselor SUA, care nu poate să-și permită și nu este capabilă să apere toată lumea, precum și nici nu ar trebui să o facă, cel puțin nu fără profit. Ideea autoizolării SUA este populară și în cercurile academice, care la modul cel mai serios o discută pe ambele spectre politice, fără să ofere idei cum de exemplu democrațiile pot crește fără parteneriate. Din observațiile noastre, precum și din date empirice, vedem că o asemenea creștere sau revenire la democrație și bunăstare a Germaniei de după al doilea război mondial ar fi fost imposibilă, ca și, de exemplu, a actualului membru UE și NATO – Estonia – de după căderea URSS. În același fel, pierderea partenerilor europeni a adus Japonia și Germania la

război direct cu SUA în cel de-al doilea război mondial. Însă acest risc este de natură externă, mai puțin important pentru electoratul republican, care încă în 2018 lansase lozincă „mai bine rus decât democrat”, ignorând pericolele externe clar vizibile și serioase, de dragul logicii interne de partid.

2) Riscul legat de accesul democrațiilor la putere este de o altă natură, oarecum mai mult internă. Aceștia sunt internaționaliști, cu specificul lor, însă Rusia le-a atacat candidatul. Deci ei nu mai sprijină atât de activ relansarea fără precondiții a relațiilor cu Moscova. Sunt nuanțe în ce privește cum văd ei relațiile cu, de exemplu China sau Iranul, dar, în același timp, există întrebări și în ce privește determinarea lor să-i ajute nu doar cu declarații sau sancțiuni relativ moi, pe sirieni sau europenii de est. Cu toate acestea, principala risc pentru votantul american este că pe plan intern democrații se conduc de tradiționala politică de supra-taxare și re-distribuție a veniturilor, pe care într-o manieră exagerată o vom numi robin-hudiană. Evident, ei au o argumentare solidă în ce privește taxarea progresivă, în dependență de venit, însă toate alternările la putere, au arătat că deseori la plecarea social-democraților sau social-liberalilor de la putere în lume, inclusiv în SUA, bugetul era lăsat suprasolicitat, iar businessul, inclusiv cel mic și mijlociu în contractare. Existau și excepții, însă regula este valabilă, datorită programului robin-hudian – în final nu le poți „fura” oamenilor aceiași bani de mai multe ori. Pentru a construi spitale este nevoie de taxare a business-ului, care nu poate fi taxat destul dacă se contractă.

IV. SONDAJELE SUNT APROXIMATIVE ȘI ÎN SUA

Fenomenul marjei de eroare mai mari decât cea declarată în sondajele de opinie publică este cunoscut în Europa de est. Din 2016 este un subiect discutat și în Statele Unite și în 2020 mass media relatează serios despre un sondaj care demonstrează că 52% din cei intervievați nu cred în rezultatele sondajelor. Ironic, nu-i așa? Compania marcantă de sondaje, Pew Research, arată că există cazuri în care marja de eroare la unele sondaje poate fi dublu mai mare decât cea declarată. De exemplu, în alegerile din 2016 Hillary Clinton câștiga în sondaje, însă a pierdut la electori. Din acest motiv, în analiza mea precedentă am indicat că sistemul american va depinde de electori. Am văzut că republicanii s-au și concentrat pe un asemenea scenariu. Nu știm dacă democrații au pregătit contramăsuri. Un ex-consilier republican menționa în August 2020 că sondajele nu pot considera nivelul real de sprijin care există pentru președintele Trump, care poate fi mai mare. Totuși vom aminti că între timp au avut loc „dezbaterile” care aparent au speriat votanții indeciși, provocând o pierdere pentru Donald Trump, precum și gafa lui cu militarii „perdanți”. Deci, pe scurt, fără să intrăm în detalii privind analizele comparative și cantitative în vederea determinării preferințelor votanților, putem sugera că tendințele ar părea să demonstreze o anumită marjă de câștig pentru Joe Biden, cel puțin de moment. Însă impactul scandalului cu emailurile - ca și în cazul Hillary Clinton - încă nu este cunoscut, la fel ca și tendința votanților de a sprijini un Președinte actual. Putem presupune că răspândirea emailurilor a fost calculată, dar există posibilitatea că ele au apărut doar acum. Deci nu e sigur dacă vor avea un impact mare. Posibil că votarea prin poștă și erorile de numărare să prezinte probleme preponderent pentru Biden, și oarecum mai puțin pentru Trump, poate chiar mai mari decât marjele de eroare ale sondajelor. Situația rămâne neclară și unele mass media, pe care le putem considera mai pro-Partidul Democrat, exprimă îngrijorare că există și alți factori ascunși, care pot duce la o nouă victorie a lui Trump – prezența fizică la vot de ultimul moment a votanților republicani sau prevenirea votării prin poștă în judecăți locale. Oricum, problema unui electorat axat pe actualul lider, aflat deja la putere, precum și faptul că ei tind să nu-și divulge poziția reală în sondaje, sunt elemente de cultură politică în SUA, demne de luat în calcul.

V. CREȘTEREA ȘI DESCREȘTEREA MARILOR PUTERI SAU ÎNCĂ NU? SAU CARE ESTE ALTERNATIVA SUA?

Sistemul electoral american actual favorizează mesajele clare și simple din ambele părți ale spectrului politic. Dar creșterea rolului „murdărei” politice prezente oricând în orice campanie, ridică, totuși întrebări. Aceste întrebări nu pot fi adresate doar calității electoratului, ci și politicului american, suspectat de educație proastă, decizii strategice neîntemeiate și periculoase sau de favoritism, atât de criticat de diplomații americani în alte părți ale lumii. Evident, orice suspiciuni de acest gen diminuează din capacitatea SUA de a fi ascultată, și nu doar din cauza GOP. Întrebările corecte pentru cei din afară, dar și pentru cei din SUA ar putea fi următoarele:

- Pe cine, atunci, „vor asculta” statele în tranziție sau cele nedemocratice? Li se dezleagă mâinile? Cum va arăta un asemenea viitor chiar pentru interesele SUA?

- Ce concluzii vom trage din aparițiile tuturor dezvoltărilor care vizează stânga și dreapta americană?
- Cum poate fi remediată situația cu toate aceste îngrijorări – în SUA sau în afara SUA?
- Există un alt actor gata să preia făclia Statuii Libertății, sau chiar „nu ai pe cine suna în Europa”? Chiar dacă UE zice altfel.

În fine, ar fi mult mai multe de menționat despre alegerile americane. La orice alegeri polarizarea crește dramatic și încep să apară extremele, care în majoritatea cazurilor se calmează după alegeri. Deci poate nu ar trebui să dramatizăm evoluțiile actuale, dar sigur ar trebui să tragem lecțiile de rigoare din fiecare alegeri, fie acestea din SUA sau de altundeva. Să ne amintim, în acest context, de vechiul proverb românesc „tot pățitul e învățat.”

Vlad LUPAN este un expert independent și fost diplomat din Republica Moldova. A acumulat experiență diplomatică timp de 20 de ani la Ministerul afacerilor externe și integrării europene al Republicii Moldova, precum și în trei misiuni de pacificare sau dezvoltare ai OSCE, în Georgia, Albania și Croația. A fost negociator al conflictului transnistrean și a deținut funcții de Director NATO, Consilier de politică externă a Președintelui Republicii Moldova, membru al Comisiei pentru Securitate națională, apărare și ordine publică a Parlamentului Republicii Moldova, Ambasador al Republicii Moldova la ONU. El a fost inclus în filmul documentar ONU privind problemele globale a populației. Vlad Lupan a făcut prezentări sau a citit lecții la Universitățile Columbia, Stanford, Yale, Occidental College și City College of New York.

Acest material a fost elaborat în cadrul proiectului **The Best Way: Periodic Bulletin** finanțat de către **Fundația Friedrich Naumann pentru Libertate (FNF)**. Opiniile și concluziile exprimate în prezentul material le aparțin autorilor și experților și nu reflectă în mod necesar poziția finanțatorului.

Preluarea elementelor de text, imagine, tabele sau grafice se va face cu **citarea sursei**, respectiv LID Moldova, încorporând hyperlink-ul aferent.

Copyright © LID Moldova

Surse imagini: Pexels, BBC

Sursa: <https://www.lidmoldova.org/ro/news/electori-sau-alegatori-alegerile-presedintelui-sua>

NU POȚI COMBATE TEHNOLOGIA DIGITALĂ CU GLOANȚE DE CAUCIUC: CREȘTEREA SURPRINZĂTOARE A MIȘCĂRII PRO-DEMOCRAȚIE ÎN BELARUS

SVEN GERST

DOCTORAND ÎN ECONOMIE POLITICĂ
LA KING'S COLLEGE LONDON.
REZIDENT ÎN MINSK

[ANALIZĂ Buletin nr. 6] Sven Gerst | La etapele timpurii ale internetului, optimiștii tehnologici au prevăzut că disponibilitatea pe scară largă a platformelor noi de comunicare va duce eventual la un nou val de democratizare și abilitare civică. Totuși, evoluțiile recente nu doar că au contestat această istorie, dar au demonstrat și efecte contrare. Regimurile autoritare – în special din China și Rusia – au folosit tehnologiile digitale pentru a-și extinde influența socială și politică, dar și pentru a-și consolida supravegherea, persecutarea cetățenilor și pentru a răspândi propaganda și dezinformarea.

S-ar putea spune chiar că anume acele tehnologii digitale au permis unor astfel de regimuri să transforme democrațiile aflate în declin în niște autocrații în toată firea pe care le vedem în prezent.^[1] Totuși, aceste observații nu ar trebui să ne tenteze să ne transformăm în pesimiști tehnologici. Priviți la Belarus – unde aplicațiile de mesagerie descentralizate au dat naștere unei revoluții democratice în cel mai neașteptat dintre toate locurile.

WWW.LIDMOLDOVA.ORG/RO
#THEBESTWAYBULLETIN NR.6

Desigur că în prezent așa-numitele Revoluții Twitter nu mai sunt o noutate. Le-am văzut în toată lumea – din Moldova până în Taiwan și până în Orientul Mijlociu. Belarus, însă, este un studiu de caz curios datorită unor particularități. Una dintre cele mai bune explicații pentru această formare bruscă (și, cu siguranță, neașteptată) a unei mișcări pro-democrație la scară largă poate fi găsită în analiza intersecției dintre organizarea politică și tehnologie.

FORME TRADIȚIONALE DE REZISTENȚĂ SUB REGIMURILE AUTORITARE

Spre deosebire de democrațiile liberale, mișcările de opoziție și disidență în contexte politice autoritare sunt organizate, în mod tradițional, sub stindardul unui lider. Cu alte cuvinte, liderii care utilizează forța sunt de obicei provocați de alți lideri puternici și carismatici. Acest lucru se întâmplă din mai multe motive. Cel mai important este faptul că dictaturile tind nu doar să își consolideze puterea în favoarea unei anumite funcții, dar și să creeze un așa-numit cult al personalității.[2]

În astfel de medii politice extrem de personalizate, mișcările de opoziție sunt coordonate prin intermediul structurilor ierarhice – unde figura liderului operează în calitate de punct focal care unește eforturile politice colective. În timp ce astfel de structuri centralizate permit o comunicare raționalizată precum și coordonarea efectivă și eficientă, acestea suferă din cauza încrederii inerente în liderii individuali.

Astfel, nu este surprinzător faptul că regimurile autoritare au contracarat adesea astfel de mișcări prin atacarea punctelor centrale de coordonare a acestora aplicând măsuri de represiune preventivă și/sau izolare a liderilor acestora. De fapt, o astfel de dinamică a dominat arena politică din Belarus încă de la obținerea independenței în anul 1994. Ori de câte ori potențialii provocatori ai lui Lukașenko erau pe punctul de a se ridica și de a prinde forță, regimul își direcționa toate eforturile pentru a înlătura acei lideri publici și de cele mai multe ori îi forțau să plece în exil.

APARIȚIA PROTESTELOR ORGANIZATE PRIN ÎNTERMEDIUL REȚELELOR SOCIALE

În timp ce mișcările ierarhice rămân a fi forma dominantă de coordonare politică în societățile autoritare, apariția tehnologiilor digitale de comunicare, precum rețelele de socializare sau aplicațiile de mesagerie directă, au dat naștere unor noi forme de coordonare socială: **Protest organizat prin intermediul rețelelor sociale**.[3]

De exemplu, protestele Euromaidan din Ucraina care au izbucnit în anul 2013 au reușit să inducă schimbarea politică fără elemente tradiționale de liderism centralizat. În schimb, mișcarea s-a bazat foarte mult

pe eforturile descentralizate ale unei rețele răspândite de grupuri politice, civice și culturale vag conectate prin intermediul platformelor digitale de comunicare.[4]

În timp ce astfel de forme de coordonare socială, care nu au o natură ierarhică, adesea suferă din cauza mesajelor contradictorii și a lipsei reprezentării oficiale, mișcarea Euromaidan a reușit să realizeze ceea ce structurile ierarhice tradiționale nu au putut. Totuși, astfel de istorii de succes nu ar trebui să ne dea prea multe speranțe. Protestele asemănătoare care au avut loc în Turcia (protestele din Parcul Gezi) și în Orientul Mijlociu (Primăvara Arabă) nu au reușit să realizeze schimbări de durată în pofida abilității acestora de a organiza o mobilizare în masă prin intermediul Twitter și Facebook.

PUNCTELE FORTE ȘI CELE SLABE ALE PROTESTELOR ORGANIZATE PRIN ÎNTERMEDIUL REȚELELOR SOCIALE

Evident, mai putem spune multe despre protestele organizate prin intermediul rețelelor.[5] Totuși, această explicație scurtă privind natura acțiunilor politice ar fi trebuit să arate că structurile organizaționale au un rol crucial pentru capacitatea mișcării de a-și realiza scopurile. În timp ce mișcările de opoziție ierarhice au putut reprezenta pericole serioase la adresa conducerilor ce se bazează pe forță, regimurile autoritare s-au adaptat la aceste provocări și și-au dezvoltat cunoștințe, strategii și capacități pentru a combate eficient astfel de mișcări disidente.

Protestele organizate prin intermediul rețelelor sociale cu ajutorul mai multor centre de coordonare și conectate prin intermediul tehnologiilor digitale de comunicare nu sunt afectate de astfel de vulnerabilități. Datorită structurii lor descentralizate, acestea tind să fie mult mai robuste și mai puțin expuse riscului de a fi doborâte de atacuri externe. Totuși, mișcările bazate pe conexiuni se confruntă cu alte provocări serioase.

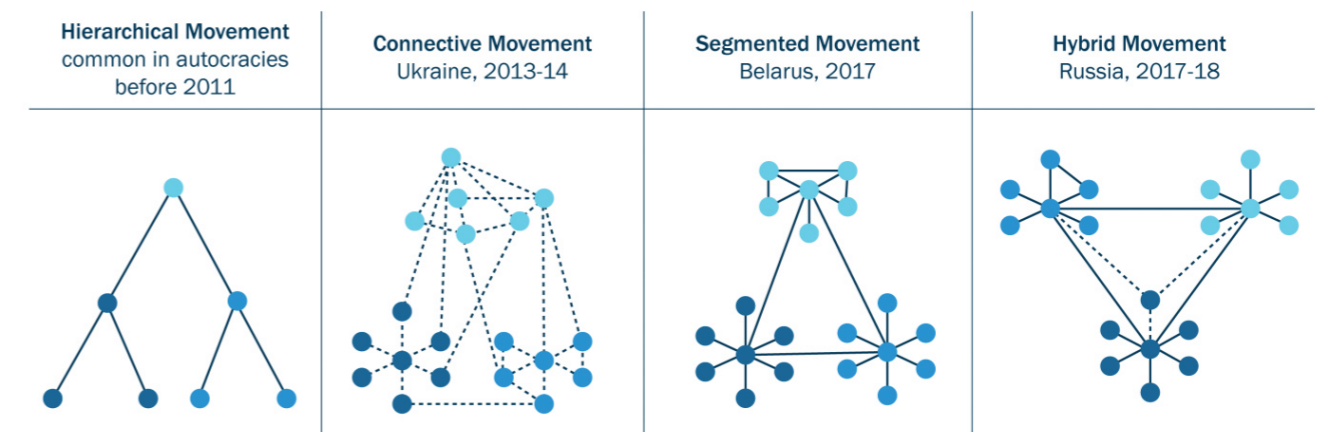
În timp ce Protestele organizate prin intermediul rețelelor sociale reprezintă un instrument puternic de mobilizare în masă datorită vitezei și al nivelului de acoperire a infrastructurii digitale, anume acest potențial turbulent deseori ascunde și distrage atenția de la lipsa capacităților interne.

Mișcările bazate pe conexiuni tind să își supraestimeze capacitățile și sunt conduse de ajustări ad hoc permanente, care subminează perspectivele pe termen lung. Se pare că în era rețelelor de socializare, numărul de oameni pe care cineva îl poate scoate în străzi nu mai este neapărat un indicator al forței unei campanii. Mai mult decât atât, Protestelor organizate prin intermediul rețelelor sociale le lipsește participarea activă la dezbateri și experiența decizională și astfel, tind să se confrunte cu dificultăți la primele obstacole – precum convenirea asupra unei agende comune sau a unui purtător de cuvânt.

Actualizare privind protestele organizate prin intermediul rețelelor sociale în Belarus: Modelul hibrid

Să ne întoarcem la Belarus. Asta pentru că lucrurile observate în timpul cursei prezidențiale din Belarus în anul 2020 combină în sine toate aceste aspecte. Atunci când Viktor Babarika, o nouă candidatu-

Figure 1. Four Types of Movements.

Note. Nodes represent members or groups within a movement. Lines represent ties between members or groups such as decision-making powers, information exchange, visits, and flow of resources. Full lines show stronger ties. Dashed lines represent weaker or less stable ties. The latter can help a hybrid organization to recentralize its structure.

ră puternică a apărut în cursa prezidențială din acest an, regimul lui Lukașenko a contracarat această mișcare cu ajutorul tacticilor obișnuite – l-a reținut pe Babarika în baza unor acuzații de spălare a banilor. Totuși, autoritățile (precum și comentarii politici) nu au luat în calcul faptul că, între timp, în țară a apărut o infrastructură digitală puternică. Din cauza gestionării proaste a pandemiei COVID-19 de către guvern[6], belarușii au creat platforme de crowdfunding și grupuri Telegram care au conectat forțele ce critică regimul chiar înainte de cursa prezidențială.

După arestul lui Babarika, aceste instrumente digitale s-au transformat în instrumente politice. Candidatura accidentală (mai mult sau mai puțin) a Svetlanei Tihanovskaia, soția unui video blogger reținut, a reușit să transforme această infrastructură digitală într-o armă.

Cel mai mare canal Telegram – NEXTA, a ajuns la aproape 2 milioane de abonați în câteva săptămâni. Ceea ce a urmat poate fi descris cel mai bine drept un model hibrid al centrelor de comunicare descentralizate ce amplificau mesajul unui lider puternic. Acest lucru i-a permis lui Tihanovskaia să lanseze o campanie de opoziție fără precedent practic peste noapte. În plus, această mișcare pro-democrație a reușit să se mențină în forță chiar și atunci când Tihanovskaia a fost forțată să plece în exil imediat după alegeri – datorită naturii descentralizate a acesteia. Desigur, înlăturarea figurii centrale a dus la conflicte interne în rândul fracțiunilor radicale și moderate ale mișcării; chiar și așa, acestea au fost în stare să aducă sute de mii de protestatari în stradă în fiecare săptămână – pentru a acoperi timpul până la apariția unui nou lider.

Este devreme să ne pronunțăm, dar modelul hibrid al protestelor din Belarus a demonstrat cât de eficientă poate arăta rezistența într-un context autoritar: combinația dintre elementele tradiționale ale liderismului politic cu o infrastructură digitală de comunicare descentralizată. Se preconizează că, destul de curând, mai multe structuri de acest tip vor apărea peste tot în lume, acolo unde există autocrații, acestea fiind extrem de necesare.

Sven GERST este doctorand în economie politică la Departamentul de economie politică de la King's College London. El dispune de cunoștințe interdisciplinare în domeniul economic, științe politice și filozofie fiind absolvent al Școlii de Economie și Științe Politice din Londra (LSE) și al Universității Mannheim. Anterior, a studiat și a activat la Universitatea Harvard, Universitatea Duke, Universitatea de Stat din Sankt Petersburg și la Universitatea Națională din Taiwan. Sven este și Secretar general al Federației Internaționale a Tineretului Liberal (IFLRY) – o organizație coordonatoare globală pentru toate organizațiile de tineret liberal, care reprezintă 1,2 milioane de tineri. Locuiește la Minsk.

Referințe:

- [1] Yuval Noah Harari, *Why Technology Favors Tyranny*.
  - [2] Frank Dikötter: *How to Be a Dictator: The Cult of Personality in the Twentieth Century*.
  - [3] Zeynep Tufekci: *Twitter and Tear Gas*.
  - [4] Tetyana Bohdanova: *Unexpected Revolution: The Role of Social Media in Ukraine's Euromaidan Uprising*.
  - [5] For example: Aliaksandr Herasimenka: *Adjusting Democracy Assistance to the Age of Digital Dissidents*.
  - [6] Chatham House: *Belarusians Left Facing COVID-19 Alone*.
- Images sources: media.npr.org, GMF ReThink

Acest material a fost elaborat de către experții LID Moldova în cadrul proiectului **The Best Way: Periodic Bulletin** finanțat de către **Fundația Friedrich Naumann pentru Libertate (FNF)**. Opiniile și concluziile exprimate în prezentul material le aparțin autorilor și experților și nu reflectă în mod necesar poziția finanțatorului.

Preluarea elementelor de text, imagine, tabele sau grafice se va face cu **citarea sursei**, respectiv LID Moldova, încorporând hyperlink-ul aferent.

Copyright © LID Moldova

Sursa: <https://www.lidmoldova.org/ro/news/nu-poti-combate-tehnologia-digitala-cu-gloante-de-cauciuc-cresterea-surprinzatoare-miscarii>

CONDIȚII NOI DE ACTIVITATE PENTRU TELEVIZIUNI ȘI PRETINSĂ PROTECȚIE ANTI-COVID: ASPECTE SPECIFICE ALE CAMPANIEI ELECTORALE 2020 DIN REPUBLICA MOLDOVA

OLGA GUȚUȚUI
EXPERTĂ ÎN LEGISLAȚIE
ȘI POLITICI MASS-MEDIA

[ANALIZĂ Buletin Nr. 6] Olga Guțuțui | Indicele mondial pentru libertatea presei 2020[1] clasează Republica Moldova pe locul 91, din totalul celor 180 de state. Și în acest an e o cifră în scădere, ceea ce denotă faptul că situația domeniului media în Republica Moldova rămâne a fi una problematică. Rezultatul este generat de câțiva factori, printre care: pluralismul, independența mass-media, mediul de activitate al media, cadrul legislativ, transparența ș.a.

„Mass-media din Moldova este diversă, dar extrem de polarizată, ca și țara de altfel, care se caracterizează prin instabilitate politică cronică și influența excesivă a oligarhilor săi. Linia editorială a principalelor mijloace de informare în masă corelează strâns cu interesele politice și de afaceri ale proprietarilor lor, o problemă care este deosebit de evidentă în timpul campaniilor electorale”, se arată în document. Din anul 2013 și până în anul 2019, Republica Moldova a scăzut vizibil în clasamentul mondial al libertății presei, ceea ce este foarte îngrijorător.

Adevărul este că și campania electorală pentru alegerile prezidențiale din 1 noiembrie 2020 și-a lăsat amprenta asupra activității mass-media în Republica Moldova. Într-o perioadă scurtă de timp am fost

WWW.LIDMOLDOVA.ORG/RO
#THEBESTWAYBULLETIN NR.6

martori la acțiuni și declarații care au lovit direct în libertatea de exprimare din țara noastră. Au fost adoptate conștient norme juridice, declarate ulterior neconstituționale, au fost făcute declarații care susțineau aceste norme juridice și au fost făcute propuneri paradoxale privind organizarea dezbaterilor electorale în acest scrutin.

Ranking since 2013

Year	Ranking		Year	Ranking	
2019	91 / 180	↓	2015	72 / 180	↓
2018	81 / 180	↓	2014	56 / 180	↓
2017	80 / 180	↓	2013	55 / 180	=
2016	76 / 180	↓			

SCHIMBAREA REGULILOR DE JOC ÎN PRAG DE CAMPANIE ELECTORALĂ

Cu puțin timp înainte de campania electorală a intrat în vigoare Legea cu privire la organizațiile necomerciale, adoptată de Parlament la 11 iunie 2020[2]. La articolul 6 alineat (5), legea prevedea: „În perioada campaniei electorale, organizația necomercială nu poate presta servicii și/sau susține material sau gratuit concurenții electorali și nu poate face agitație electorală. [...]”. Respectiv, conform noilor prevederi, instituțiile mass-media, ale căror fondatori sunt organizațiile necomerciale, au fost puse în imposibilitatea de a plasa publicitate electorală și, de a oferi timpi de antenă gratuit concurenților electorali, asta deși Codul electoral prevede contrariul. Este de remarcat faptul că, proiectul de lege nominalizat a intrat în procedură legislativă încă în anul 2018, tot atunci fiind votat în prima lectură. Însă s-a revenit la el abia anul acesta.

Textul articolului 6 alineat (5), în formula citată mai sus, a fost propus și acceptat pe ultima sută de metri, înaintea votului final. În consecință, ne-am ales cu norme juridice care se contrazic între ele. Pe de o parte, pentru unii furnizori de servicii media, legea ONG-urilor vine cu o normă restrictivă privind modul de reflectare a scrutinelor electorale, pe de altă parte, Codul serviciilor media audiovizuale spune clar că, „statul garantează libertatea de exprimare furnizorilor de servicii media și distribuitorilor de servicii”. Aceeași normă zice că „furnizorii de servicii media și distribuitorii de servicii media pun la dispoziția publicului servicii media audiovizuale inclusiv în conformitate cu prevederile Legii cu privire la libertatea de exprimare”. Și, dacă e să vedem Legea cu privire la libertatea de exprimare, aceasta, la articolul 4 alineat (1), zice din nou: „statul garantează libertatea de exprimare a mass-mediei”.

Mai mult decât atât, nimeni nu poate interzice sau împiedica mass-media să răspândească informații de interes public decât în condițiile legii. Nu uităm și de prevederile Constituției Republicii Moldova, care, la articolul 34 alineat (1), spune: „dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit”. Sunt doar câteva din prevederile relevante situației nominalizate, care vorbesc despre apariția contradicțiilor juridice, urmare a intrării în vigoare a legii cu privire la organizațiile necomerciale.

Spre regretul nostru însă, niciuna dintre autoritățile responsabile de procesul electoral și de activitatea mass-media în Republica Moldova nu s-a autosesizat cu privire la această situație. Consiliul Audiovizualului, autoritatea responsabilă de activitatea furnizorilor de servicii media audiovizuale și sonore, s-a rezumat doar la un interviu al președintelui Consiliului, care, între altele, a declarat: „Opinia noastră consună cu legislația în vigoare. Există două acte care reglementează această situație, Codul electoral și Codul serviciilor media audiovizuale, precum și această lege cu privire la ONG-uri. [...] Noi am avut un schimb de opinii cu autoritatea electorală și, până la urmă, expertiza juridică a Consiliului a concluzionat că, în cazul dat, vor fi aplicate prevederile legale mai noi, iar nouă este legea privind ONG-urile[3]”.

Aceste declarații au fost făcute cu doar o zi înainte de începerea campaniei electorale, fără a oferi publicului o analiză juridică complexă, una de impact pentru a înțelege care sunt consecințele în materie de asigurare a dreptului de a oferi și primi informație. Mai mult decât atât, în același interviu, președintele Consiliului declara că „există anumite voci care consideră că, atâta timp cât anumite posturi de televiziune beneficiază de fonduri din partea anumitor parteneri de dezvoltare, având statut de ONG, ar trebui să fie privați de dreptul de a contracta publicitate de tot felul, mai ales publicitate electorală”.

Declarațiile sunt bulversante, având în vedere că, CA este garantul interesului public în domeniul audiovizualului și are misiunea de a contribui la dezvoltarea serviciilor media audiovizuale, asigurând o informare obiectivă și pluralistă a cetățenilor. În același timp, o bună parte din piața media autohtonă, așa cum arată inclusiv rapoartele internaționale, rămâne a fi controlată politic. Și puține sunt instituțiile media independente care, dincolo de condițiile inechitabile de activitate din piață, reușesc să-și mențină activitatea. Mai mult decât atât, aceste declarații par să vină în consonanță cu prevederile articolului 6 alineat (5) din legea privind activitatea ONG-urilor.

În cele din urmă, la data de 8 octombrie 2020, atunci când campania electorală era deja în desfășurare, Curtea Constituțională s-a expus vis-a-vis de sesizarea deputatului Litvinenco la acest subiect. Potrivit Hotărârii Curții Constituționale nr. 24 din 8 octombrie 2020[4], o parte din prevederile articolului 6 alineat (5) restrâng în mod nejustificat și în mod discriminatoriu dreptul de proprietate al organizațiilor necomerciale, contrar articolelor 16 (Egalitatea) și 46 (Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia) din Constituția Republicii Moldova. În acest sens, Curtea a solicitat Parlamentului să reglementeze articolul 6 alineat (5) din Legea cu privire la organizațiile necomerciale în conformitate cu Hotărârea Curții Constituționale nominalizate, astfel încât în perioada campaniei electorale organizațiilor necomerciale să le fie interzisă doar prestarea serviciilor gratuite, nu și a serviciilor oneroase.

Nr. 24. Chișinău, 8 octombrie 2020.

PCC-01/130a/461

Chișinău, 8 octombrie 2020
Parlamentul Republicii Moldova

ADRESĂ

Pe 8 octombrie 2020, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 24, prin care a recunoscut constituțional textul „presta servicii și/sau” de la articolul 6 alin. (5) din Legea nr. 86 din 11 iunie 2020 cu privire la organizațiile necomerciale, în măsura în care organizațiilor necomerciale le este permisă prestarea de servicii oneroase pentru concurenții electorali în perioada campaniei electorale.

Pentru a ajunge la această soluție, Curtea a reținut că interdicția prestării serviciilor oneroase pentru concurenții electorali în perioada campaniei electorale, stabilită de dispozițiile contestate, restrânge în mod nejustificat și în mod discriminatoriu dreptul de proprietate al organizațiilor necomerciale, contrar articolelor 16 și 46 din Constituție.

În acest context, Curtea îi solicită Parlamentului să reglementeze articolul 6 alin. (5) din Legea nr. 86 din 11 iunie 2020 cu privire la organizațiile necomerciale în conformitate cu Hotărârea Curții Constituționale nr. 24 din 8 octombrie 2020, astfel încât în perioada campaniei electorale organizațiilor necomerciale să le fie interzisă doar prestarea serviciilor gratuite, nu și a serviciilor oneroase.

Astfel, în conformitate cu prevederile articolului 281 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, Curtea îi solicită Parlamentului să examineze prezenta adresă și să-i comunice rezultatele examinării acesteia în termenele prevăzute de lege.

PREȘEDINTE

Domnica MANOLE

PROPUNERI PARADOXALE PRIVIND ORGANIZAREA DEZBATERILOR ELECTORALE

La fiecare scrutin electoral, Comisia Electorală Centrală aprobă Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale, document care stabilește modul de reflectare a campaniei și are drept scop asigurarea reflectării echitabile, echilibrate și imparțiale, promovarea libertății de exprimare și a pluralismului politic, stabilirea unor norme obligatorii pentru furnizorii de servicii media, pe de o parte, și concurenții electorali, pe de altă parte. Un asemenea document a fost elaborat și aprobat și în vederea scrutinului din 1 noiembrie 2020.

La etapa inițială a proiectului de Regulament, Consiliul Audiovizualului a venit cu un șir de propuneri, printre care și una privind organizarea dezbaterilor electorale: „totodată, luând în considerare contextul pandemiei de COVID-19, numărul mare de infectări zilnice cu noul coronavirus, dar și practica multor țări, în Regulament să fie indicat ca dezbaterile publice pe perioada campaniei electorale la alegerile

prezidențiale din 01 noiembrie 2020 să fie organizate de furnizorul public de televiziune și aceste dezbateri să fie retransmise, în regim live, de restul posturilor de televiziune, pentru ca respectivii candidați la prezidențiale să nu fie obligați, în această perioadă, să se deplaseze la toate posturile de televiziune care sunt obligate să desfășoare dezbateri electorale”[5]. Paradoxală propunere, am putea afirma, întrucât aceasta arată tot mai evident că pandemia a devenit un test de rezistență pentru libertatea de exprimare în Republica Moldova.

Dacă tot autoritatea de reglementare s-a gândit la felul cum ar putea fi organizate dezbaterile în perioada actualului scrutin electoral, ținând cont de condițiile de pandemie, ar fi fost corect să inițieze această discuție cu subiecții vizați direct, cu furnizorii de servicii media, astfel încât să afle și opinia acestora pentru a găsi soluții împreună, fără a lăsa loc de interpretare. Mai mult, în discuție ar trebui pusă participarea la dezbateri a candidaților în persoană și nu a reprezentanților acestora. Vorbim, totuși, despre un scrutin prezidențial în cadrul căruia cetățeanul își alege președintele (sau președinta). Respectiv, este de datoria fiecărui candidat să participe la dezbaterile electorale. În cele din urmă, Comisia Electorală Centrală nu a acceptat propunerea înaintată de Consiliul Audiovizualului.

CONCLUZII

Urmând litera legii, statul trebuie să garanteze libertatea de exprimare a mass-media și să asigure dreptul cetățenilor la informația de interes public. În acest sens, este foarte important să fie adoptate norme juridice care să garanteze standarde înalte în materie de informare, de obiectivitate, echitate și echilibru. Acest fapt contează mai ales în timpul scrutinelor electorale, atunci când cetățenii trebuie să-și exercite dreptul la vot. Din păcate, ceea ce s-a întâmplat în pragul scrutinului electoral din noiembrie 2020, denotă contrariul. Însumând și alte situații pe care le-am întâmpinat recent, în special în contextul pandemiei, putem intui pe ce poziție se va plasa Republica Moldova în clasamentul mondial pentru libertatea presei în anul următor.

Olga GUTUȚUI activează în domeniul media din anul 2011 și este specializată în legislația media. În perioada 2011–2015 a activat în calitate de consultant principal în Comisia parlamentară pentru media. Ulterior, a deținut funcția de membru al Consiliului Audiovizualului. Acum, Olga este director de programe la postul de televiziune TV8. Pe parcursul activității a fost implicată în mai multe proiecte de cercetare și studii de evaluare privind situația mass-media din Republica Moldova. Din 2020 este expert LID Moldova pentru legislație și politici mass-media.

Acest material a fost elaborat de către experții LID Moldova în cadrul proiectului The Best Way: Periodic Bulletin finanțat de către Fundația Friedrich Naumann pentru Libertate (FNF). Opiniile și concluziile exprimate în prezentul material le aparțin autorilor și experților și nu reflectă în mod necesar poziția finanțatorului.

Preluarea elementelor de text, imagine, tabele sau grafice se va face cu citarea sursei, respectiv LID Moldova, încorporând hyperlink-ul aferent.

Copyright © LID Moldova

Referințe:

- [1] 2020 World Press Freedom Index, <https://rsf.org/en/ranking#>
- [2] Proiectul legii cu privire la organizațiile necomerciale // Text final, <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactele-gislative/tabid/61/LegislativId/4154/language/ro-RO/Default.aspx>
- [3] Interviu // Dragoș Vicol, despre activitatea CA: Nu suntem un laborator secret unde se pun la cale tot felul de scheme, așa cum consideră unii, <http://media-azi.md/ro/stiri/interviu-drago%C8%99-vicol-despre-activitatea-ca-nu-suntem-un-laborator-secret-un-de-se-pun-la-cale>
- [4] HOTĂRÎRE Nr. 24 din 08-10-2020 pentru controlul constituționalității unor prevederi din articolul 6 alin. (5) din Legea nr. 86 din 11 iunie 2020 cu privire la organizațiile necomerciale (interdicția prestării serviciilor de către organizațiile necomerciale pentru concurenții electorali în perioada campaniei electorale) (sesizarea nr. 130a/2020), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123723&lang=ro
- [5] Comunicat de presă – Propuneri Regulament privind reflectarea campaniei electorale la alegerile prezidențiale din 01 noiembrie 2020 <http://www.audiovizual.md/files/Comunicat%20de%20presa%20-%20Propuneri%20Regulament%20privind%20reflectarea%20campaniei%20electorale%20la>